

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Bc. Monika Dernerová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Hlavní specializace: Cestovní ruch

Udržitelný rozvoj cestovního ruchu a jeho uplatňování v destinaci Norsko

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Monika Dernerová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jana Valentová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Udržitelný rozvoj cestovního ruchu a jeho uplatňování v destinaci Norsko“ vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne

.....

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla velmi poděkovat Ing. Janě Valentové za vstřícný přístup a věcné připomínky, Ing. Haně Zábranské za ochotu a rady, Ing. Lumíru Studničkovi za nesmírnou podporu a trpělivost, Athonymu Pierini za ochotu a laskavost, rodičům za vedení k samostatnosti a v neposlední řadě také Oddělení zahraničních vztahů VŠE a programu Erasmus Evropské unie, který mi umožnil zúčastnit se studijního pobytu v Norsku a získat tak cenné zkušenosti potřebné pro zpracování této práce.

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	1
ÚVOD	2
1 VÝZNAM CESTOVNÍHO RUCHU	4
1.1 POZITIVNÍ VLIVY CESTOVNÍHO RUCHU	5
1.2 NEGATIVNÍ VLIVY CESTOVNÍHO RUCHU	6
2 UDRŽITELNÝ ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU	9
2.1 UDRŽITELNÝ ROZVOJ	10
2.2 UDRŽITELNÝ CESTOVNÍ RUCH	13
2.3 ŠETRNÉ FORMY CESTOVNÍHO RUCHU	15
3 CHARAKTERISTIKA DESTINACE NORSKO	21
3.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA	21
3.2 EKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA	24
3.3 SPOLEČNOST	28
3.4 ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A UDRŽITELNÝ ROZVOJ	32
4 CESTOVNÍ RUCH V DESTINACI NORSKO	34
4.1 PŘÍJEZDOVÝ CESTOVNÍ RUCH	35
4.2 CESTOVNÍ RUCH DOMÁCÍHO OBYVATELSTVA	42
5 ANALÝZA UDRŽITELNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU V DESTINACI NORSKO	44
5.1 VYBRANÉ PŘEDPOKLADY ROZVOJE UDRŽITELNÉHO CESTOVNÍHO RUCHU V DESTINACI NORSKO	44
5.1.1 Přírodní atraktivita	44
5.1.2 Přístup společnosti	47
5.1.3 Státní politika a legislativa	51
5.1.4 Systém ekologické certifikace	55
5.2 EKOTURISMUS V DESTINACI NORSKO	58
5.3 JAK CESTOVAT UDRŽITELNĚ V DESTINACI NORSKO	64
ZÁVĚR	70
POUŽITÁ LITERATURA	73
SEZNAM GRAFŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	76

Seznam použitých zkratk

CPI	Consumer Price Index	cenový spotřební index
CSD	Commission on Sustainable Development	Komise pro trvale udržitelný rozvoj
DNT	Den Norske Turistforening	Norský turistický spolek
EEA	European Economic Area	Evropský hospodářský prostor
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu	
ETC	European Travel Comission	Evropská komise cestovního ruchu
GSTC	The Global Sustainable Tourism Criteria	Kritéria globálně udržitelného cestovního ruchu
HDP	hrubý domácí produkt	
IMF	International Monetary Fund	Mezinárodní měnový fond
MD	Miljøverndepartementet	Ministerstvo životního prostředí
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severoatlantická aliance
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů	
TIES	The International Ecotourism Society	
UN	United Nations	Spojené národy
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development	Konference OSN o obchodu a rozvoji
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization	Organizace OSN pro průmyslový rozvoj
UNEP	United Nations Environment Programme	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
UNWTO	United Nation World Tourism Organisation	Světová organizace cestovního ruchu
WCED	World Commission on Environment and Development	Světová komise pro životní prostředí a rozvoj
WHO	World Health Organisation	Světová zdravotnická organizace
WSSD	World Summit on Sustainable Development	Světový summit o trvale udržitelném rozvoji
WTO	World Trade Organisation	Světová obchodní organizace

Úvod

Cestovní ruch je považován za dynamicky se rozvíjející odvětví světové ekonomiky, a přestože od roku 2008 čelí zásahu ekonomické krize, UNWTO odhaduje, že kladný růst by mohlo odvětví cestovního ruchu zaznamenat již v roce 2010.¹ Rozvoj cestovního ruchu má tedy v dalších letech významný růstový potenciál.

Přibývají také počty návštěvníků, kteří cestují do čím dál vzdálenějších lokalit, čím dál více se střetávají s odlišnými kulturami a pronikají do člověkem dosud příliš nezasažených a neposkvrněných přírodních oblastí.

Neuvědomělý přístup návštěvníka a nadměrná neohleduplná spotřeba služeb cestovního ruchu ovšem může pro přirozené prostředí dané lokality představovat hrozbu a může ho dokonce i nevratně pozměnit. Také z tohoto důvodu stále více nabývá na významu koncept udržitelného rozvoje, v tomto případě vztahený na odvětví cestovního ruchu. Udržitelný rozvoj je totiž založen na ochraně a zachování přirozeného prostředí planety, na podpoře společenské spravedlnosti a na stavu ekonomické rovnosti v rámci jednoho národa i v mezinárodním měřítku [Blewitt, 2008, s. 30].

Skandinávské země jsou v oblasti udržitelného cestovního ruchu považovány za relativně pokročilé, proto není nezajímavé zabývat se otázkou, co přispělo k tomuto rozvoji. Cílem této práce proto bude zkoumat úroveň rozvoje udržitelného cestovního ruchu ve zvolené skandinávské zemi a rozebrat vybrané aspekty, které tento rozvoj ovlivnily. Za tuto vybranou skandinávskou zemi zvolila autorka této práce Norsko, a to zejména z důvodu osobní zkušenosti z čtyřměsíčního studijního pobytu v tomto státě. Součástí této práce bude také seznam doporučení určených návštěvníkům, kteří zamýšlí cestovat do Norska a chtějí podporovat udržitelný způsob cestování.

Podklady pro zpracování této práce tvoří nejen vlastní zkušenosti a pozorování, ale ve velké míře byly využívány také cizojazyčné zdroje, převážně v anglickém a norském jazyce. Důvodem byla volba země, o které tato práce pojednává, a nedostatek aktuální česky psané literatury tematicky související s touto prací.

¹ UNWTO. *World Tourism Barometer, Interim Update* [online]. Publikováno 04/2010 [cit. 25.5.2010]. URL: <http://www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm>

Kromě tištěné literatury byly používány také elektronické zdroje, jelikož byly velmi cenné a užitečné z hlediska poskytnutí nejaktuálnějších informací, kterými tištěná literatura v souvislosti s tématem této práce nedisponuje.

Je třeba upozornit, že v této práci budou číselné hodnoty norské měny přepočteny na měnu českou. Pro přepočet bude používán devizový kurz České národní banky platný k 1.6.2010, kdy hodnota 1 NOK odpovídala hodnotě 3,228 CZK. Ceny uvedené v této práci jsou zaokrouhleny směrem nahoru.

První kapitola této práce se bude věnovat významu cestovního ruchu a jeho přínosům pro hostitelskou zemi. Rozebere také negativní stránku turismu a rizika, která vyplývají především z masových forem cestovního ruchu. Dotkne se také nejčastěji používaných termínů této práce a přiblíží jejich význam.

Druhá kapitola se zaměří na koncept udržitelného rozvoje cestovního ruchu. V úvodu objasní koncept udržitelného rozvoje a jeho vývoj v globálním kontextu v rámci mezinárodní spolupráce. Dále vysvětlí pojem udržitelného cestovního ruchu a další termíny z oblasti šetrných forem cestovního ruchu.

Třetí kapitola se bude zabývat charakteristikou destinace Norsko, rozebere mimo jiné také norská specifika v oblasti jazykové kultury a společenských hodnot a všimne si ekonomické situace v zemi a vládního přístupu k životnímu prostředí a udržitelnému rozvoji obecně.

Čtvrtá kapitola zachytí výsledky šetření a statistické ukazatele norského příjezdového cestovního ruchu, všimne si také norského výjezdového a domácího cestovního ruchu.

Pátá kapitola bude zkoumat rozvoj udržitelného cestovního ruchu destinaci Norsko. Její první část se bude zabývat zkoumáním skutečností, které ovlivnily tento rozvoj, blíže pak bude rozebrána jedna z nejrozvinutějších forem norského udržitelného cestovního ruchu, kterým je ekoturismus. V závěru páté kapitoly budou shrnuty rady a doporučení, která by měl vzít návštěvník v úvahu, pokud se rozhodne cestovat do Norska a chtěl by při své cestě zohledňovat principy udržitelnosti.

1 Význam cestovního ruchu

Cestovní ruch má dnes své nezastupitelné místo v národní ekonomice a v řadě případů tvoří nezanedbatelnou část příjmů států, krajů a obcí i samotných obyvatel turistické lokality. Tato kapitola se zaměří na vymezení cestovního ruchu, objasnění základních pojmů a přínosů cestovního ruchu. Budou zde nastíněny také negativní dopady, které s sebou může cestovní ruch nést.

Terminologie

Na úvod je vhodné si vysvětlit význam pojmu „*cestovní ruch*“. Existuje mnoho různých přístupů k jeho formulaci. Za nejznámější lze považovat definici, která vznikla pro statistické účely na Mezinárodní konferenci o statistice cestovního ruchu pořádanou UNWTO v Ottavě v roce 1991 [Indrová a kol., 2009, s. 12]:

„Cestovní ruch (Tourism) je definován jako činnost osoby, která přechodně cestuje mimo své běžné životní prostředí (mimo místo bydliště), a to na dobu kratší, než je stanovena (u domácího cestovního ruchu 6 měsíců, u mezinárodního 1 rok), přičemž hlavní účel cesty je jiný než vykonávání výdělečné činnosti v navštíveném místě.“

Jako synonymum k pojmu „*cestovní ruch*“ bude v této práci používán z angličtiny odvozený výraz „*turismus*“, ovšem ten nelze zaměňovat s termínem „*turistika*“, což v českém jazyce představuje sportovní aktivitu [Jarolímková, 2009, s. 24].

Výraz „*destinace*“ v této práci lze chápat jako geografickou jednotku (vesnici, město, region, zemi, ostrov...) navštívenou spotřebiteli služeb cestovního ruchu. Může se také jednat o samostatné středisko, o jednotlivé místo nebo o soubor několika lokalit, které jsou součástí cesty. Destinace může být i pohyblivá jako např. v případě plavby na výletní lodi [Jafari, 2000].

Je třeba vzít také v úvahu, že existuje několik různých označení pro spotřebitele služeb cestovního ruchu. Za nejobecnější a ve významu nejširší lze považovat výraz „*účastník cestovního ruchu*“, používaný v této práci také jako synonymum k termínu „*návštěvník (visitor)*“, který odpovídá osobě cestující mimo místo svého bydliště (do zahraničí na dobu kratší než 1 rok, v rámci domácího státu na dobu kratší než 6 měsíců), přičemž hlavní účel cesty je jiný než vykonávání výdělečné činnosti [Indrová a kol., 2009, s. 13].

Zejména pro statistické účely je důležité rozlišovat, že označení „*turista (tourist)*“ nese odlišný obsahový význam. Zjednodušeně řečeno, turista je návštěvník, který přespí minimálně jednu noc mimo místo svého bydliště. Za „*výletníka (excursionist)*“ je naopak označován účastník cestovního ruchu, který cestuje mimo místo svého bydliště a běžného životního prostředí na dobu kratší než 24 hodin, a to bez přenocování v navštíveném místě [Indrová a kol., s. 14]. Z výše uvedeného vyplývá, že skupina návštěvníků je tedy tvořena právě turisty a výletníky.

Dnes dynamicky se rozvíjející odvětví cestovního ruchu s sebou nese řadu pozitivních i negativních vlivů na ekonomiku, životní prostředí, kulturu a obyvatele hostitelské země. Pojednávají o nich následující dvě podkapitoly.

1.1 Pozitivní vlivy cestovního ruchu

Jak už bylo zmíněno výše, cestovní ruch představuje pro hostitelskou ekonomiku významný zdroj zahraničních příjmů. Napomáhá tak zlepšení výkonové bilance² a v podobě zvyšujícího se HDP přináší ekonomický růst. Zvyšování vládních příjmů může být vyvoláno buď přímo, např. růstem objemu daní z příjmů fyzických či právnických osob činných v oblasti cestovního ruchu, nebo nepřímo, např. prostřednictvím daní ze zboží a služeb, které turisté spotřebovávají.

S rozvojem turismu se tvoří nová pracovní místa a obchodní příležitosti, jak přímo v sektoru cestovního ruchu, tak ve firmách, které odvětví cestovního ruchu dodávají požadované zboží a služby.

Turismus také za určitých podmínek může podporovat rozvoj infrastruktury v hostitelské lokalitě (rozvody vody, kanalizace, elektřiny, telefonní a dopravní síť...), působí multiplikačně a stimuluje investice potřebné pro financování růstu v dalších ekonomických odvětvích. Přispívá tak k rozvoji regionů a může se stát prostředkem ke snižování chudoby.

Ze socio-kulturního pohledu přispívá turismus k poznání a pochopení odlišných kultur, snižuje předsudky a v podstatě podporuje mírové soužití. Dokáže oživením místních tradic a povzbuzením pocitu hrdosti na domácí přírodní a kulturní dědictví vyvolat v místních lidech zájem o jeho uchování [Kraus, 2006].

² Výkonová bilance = bilance zboží a služeb (součást výkazu platební bilance daného státu).

1.2 Negativní vlivy cestovního ruchu

Turismus vyvolává v přijímající zemi také poměrně hodně negativních jevů. Například může vyvolat nárůst domácích cen. Ten je způsobený vyšší poptávkou po zboží a službách ze strany turistů, což záporně ovlivní koupěschopnost místních obyvatel.

Nejvýznamnějším nežádoucím ekonomickým dopadem je odtok příjmů z cestovního ruchu do zahraničí a vyloučení místních obchodníků z účasti na cestovním ruchu a z něho plynoucích příjmech. Ekonomický přínos může být snižován činností nadnárodních korporací (mezinárodních hotelových a restauračních řetězců nebo tour-operátorů), které provozují své podniky na úkor místních zdrojů a obyvatel a vydělaný zisk z hostitelské ekonomiky odčerpávají do jiných zemí. To je „místním obyvatelstvem považováno za formu neokolonialismu“ [Jafari, 2000, s. 191].

Jak informuje UNEP³, pokud si cestující v rámci své zahraniční dovolené zakoupí produktové balíčky „all-inclusive (vše v ceně)“⁴, potom přes 80 % útraty jde leteckým společností, hotelům a dalším velkým mezinárodním podnikům. Ty často sídlí v domovské zemi návštěvníka, a tudíž z jeho cestování mají místní podniky a výrobci zisky jen minimální. UNEP popisuje průzkumy dokazující, že například hotely s nabídkou „all-inclusive“ dovážejí více produktů a zaměstnávají méně zaměstnanců na dolar příjmu než jiné hotely.⁵

Lze rozlišit dva typy finančních odtoků – charakterizovaných dovozní a vývozní orientací. Na exportních odtocích, jak už bylo uvedeno, mají podíl nadnárodní korporace a velké zahraniční firmy, které z pozice zahraničního investora odčerpávají své zisky zpravidla do země svého původu či sídla.

Importní odtoky jsou zapříčiněny poptávkou návštěvníků, co vyhledávají zařízení, potraviny a další produkty, které jsou standardně k dispozici v jejich domácí zemi. Tyto požadavky zvláště rozvojové země nejsou schopné uspokojit, a proto část příjmů z cestovního ruchu opustí zemi v podobě plateb za toto dovážené zboží a služby.

³ UNEP. *Tourism Impacts* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.unep.fr/scp/tourism/sustain/impacts/>

⁴ Sazba, při které je do ceny zahrnuto ubytování, strava a určené nápoje společně s užíváním stanovených zařízení.

Veber, M. ACK ČR: *Co je "all inclusive" - vše v ceně?* [online]. 10.2.2009 [cit. 20.6.2010]. URL: www.ackcr.cz/casto-kladene-otazky/co-je-all-inclusive-vse-v-cene

⁵ UNEP. *Tourism Impacts* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.unep.fr/scp/tourism/sustain/impacts/>

Ovšem není to jen problém rozvojových zemí. Jak vyplývá z Rakouské přípravné konference na Mezinárodní rok ekoturismu⁶, tak se s tímto potýkají také rozvinuté ekonomiky. Jako příklad UNEP cituje, že rakouský 64pokoje hotel „Kaiser im Tirol“, oceněný za udržitelný přístup v podnikání, měl problémy najít spolehlivého místního dodavatele bioproduktů v množství a kvalitě, která byla hosty poptávána.⁷ Proto musel potřebné zboží také dovážet a případní místní producenti tak přišli zkrátka.

Dalším nepříliš pozitivním jevem je vznik tzv. turistických enkláv, neboli od okolí ve velké míře izolovaných destinací. Místní podniky mají podstatně nižší šanci těžit z příjezdu návštěvníků, když účastníci cestovního ruchu zůstávají po celou dobu svého pobytu v jednom středisku, které jim obstará vše, co potřebují, a kde uskuteční většinu svých nákupů zboží a služeb. Ke vzniku turistických enkláv přispívají například podniky cestovního ruchu zajišťující zmiňované „*all-inclusive*“ služby nebo nabízející pobyty kompletně strávené na lodi.

Přílišná ekonomická závislost na cestovním ruchu je také velkým rizikem, často především pro rozvojové země nebo regiony s nedostatečně diverzifikovanými ekonomickými příjmy. Turismus je totiž odvětví výrazně citlivé na předem nepředvídatelné jevy (např. přírodní katastrofy) a ztěžuje tak finanční, marketingové a jiné plánování všech subjektů zapojených do cestovního ruchu. Taková neočekávaná událost, která omezí příjezdy turistů, může zapříčinit výrazný propad příjmů hostitelské ekonomiky a jejích obyvatel.

⁶ Za rok ekoturismu byl Valným shromážděním OSN vyhlášen rok 2002, přičemž cílem bylo vytvořit o ekoturismu celosvětový přehled a získat tak podklady pro udržitelný rozvoj tohoto významného odvětví. Význam pojmu ekoturismus bude vysvětlen dále v podkapitole Šetrné formy cestovního ruchu. Lipatov, O. V. OSN Praha: *Mezinárodní rok ekoturistiky* [online]. [cit. 10.5.2010] URL: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=858>

⁷ UNEP. *Tourism Impacts* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.unep.fr/scp/tourism/sustain/impacts/>

Nemalé zásahy tohoto typu do výnosů z cestovního ruchu se ale nevyhýbají ani rozvinutým státům. To bylo patrné například při erupci islandské sopky Eyjafjallajökul na přelomu března a dubna roku 2010, kdy byla poznamenána odvětví cestovního ruchu v podstatě všech evropských států. Hospodářské noviny v dubnu 2010 zveřejnily odhady UNWTO, že evropský průmysl cestovního ruchu výbuchem sopky přišel přibližně o 45 miliard CZK, s tím že většinu ztrát nesl letecký průmysl.⁸

Při mém osobním rozhovoru s místními lidmi z norského souostroví Lofoten (Lofoty) v listopadu 2009 vyšlo najevo, že i v Norsku mají některé lokality problémy s diverzifikací ekonomických odvětví a příjmů. Například lidé žijící na Lofotech jsou téměř výlučně závislí na příjmech z rybolovu a cestovního ruchu. Jiným odvětvím se tam příliš nedaří. Možná i z důvodu odlivu vzdělaných lidí do jiných částí země. Mladí lidé zpravidla odjedou studovat jinam a jen velice zřídka se pak vracejí zpět žít a pracovat na Lofotech, tvrdili místní. Navíc sezónní charakter cestovního ruchu je pro tamní obyvatele také určitým rizikem a musí tak obezřetněji plánovat, jak s utrženými příjmy naložit.

Nezanedbatelné negativní dopady má turismus také na životní prostředí. A to především „*masový cestovní ruch*“, kterým se rozumí „neustálý proud vysokého počtu turistů do prázdninových destinací“ [Jafari, 2000]. Objevuje se od 60. let 20. století, kdy obyvatelé rozvinutých zemí začali využívat růstu bohatství, delší pracovní dovolené a levnější dopravu.

Masový turismus je často spojován s destinacemi, které lze zjednodušeně charakterizovat jako „3S“ – „*sun, sand, sea*“ (*slunce, písek, moře*),⁹ je ale zřejmé, že neřízený masový příliv turistů neprospívá žádné destinaci, protože představuje obrovský tlak na místní životní prostředí a kulturu. Vyvolává nadměrnou spotřebu přírodních zdrojů (pitné a užitkové vody, energie, potravin atd.) a nepřiměřeně zasahuje do krajiny při budování ubytovacích zařízení nebo infrastruktury. Nárůst nekontrolovaného masového turismu také zvyšuje produkci odpadů a míru znečištění přírody (vodních zdrojů, ovzduší, půdy...), zvyšuje hluchost, poškozují ozónovou vrstvu, způsobuje klimatické změny, ničí přírodní ekosystémy a omezuje biologickou rozmanitost.

⁸ Ekonomika.iHNed.cz. *Výbuch sopky stál evropský turistický průmysl zhruba 45 miliard korun* [online]. 24.4.2010 [cit. 10.6.2010] URL: <http://ekonomika.ihned.cz/c1-42884560-vybuch-sopky-stal-evropsky-turisticky-prumysl-zhruba-45-miliard-korun>

⁹ V odborné literatuře lze narazit také na označení 4S, kdy jsou tři výše uvedená pojmenování doplněna o čtvrtou rovinu a výraz „sex“, což souvisí s rozvojem sexuálního turismu. [Jafari, 2000]

Nepříznivě může ovšem turismus ovlivňovat i kulturně-společenské vztahy a může mít za následek kulturní střety způsobené účastníky cestovního ruchu kvůli nedostatku pochopení pro místní zvyky a morální hodnoty.

UNEP informuje o tom, že také dochází ke změně nebo ztrátě domorodé identity a hodnot a kultura se tzv. zmodifikuje. To znamená, že se místní kultura a její prvky působením cestovnímu ruchu proměňují v obchodní artikly. Původní náboženské rituály, tradiční obřady nebo festivaly mohou být zjednodušeny nebo jinak přizpůsobeny představám spotřebitelů služeb cestovního ruchu. Posvátná místa přestanou být respektována a začnou být vnímána jako zboží, na kterém lze vydělat peníze.¹⁰

Místní komunita pod tlakem poptávky vytváří standardizované produkty cestovního ruchu, suvenýry a další řemeslné výrobky, které s tradičním uměním a kulturou nemají příliš společného, protože jsou uměle přetvářeny a přizpůsobovány očekáváním návštěvníků. Autentičnost a domorodá identita se tak vytrácí a tato umělá kultura se stává produktem cestovního ruchu a nabízí se návštěvníkům jako něco původního a přirozeného. Tím, jak se domorodí umělci snaží přizpůsobit své tradiční výrobky poptávce turistů, může dojít ke „kulturní korozi“ a kultura se tak může nenávratně znehodnotit.¹¹

V neposlední řadě může masový cestovní ruch být příčinou nárůstu kriminality a dalších sociálně-patologických jevů v dané destinaci, například zneužívání dětské práce, sexuálního turismu nebo prostituce.

2 Udržitelný rozvoj cestovního ruchu

Tato kapitola objasní, jakým způsobem lze mírnit v předchozí kapitole uvedené nežádoucí dopady cestovního ruchu a jak lze podpořit pozitivní přínos turismu. Bude zde vysvětlen obsah myšlenky trvale udržitelného rozvoje a nastíněn vývoj mezinárodní spolupráce v oblasti aplikace principů udržitelnosti v národních ekonomikách. Budou zde také zmíněny nejvýznamnější události a dokumenty, které vyvolaly diskuze o fenoménu trvale udržitelného rozvoje a vlivu lidského konání na životní prostředí v globálním měřítku.

¹⁰UNEP. *Tourism Impacts* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.unep.fr/scp/tourism/sustain/impacts/>

¹¹ Tamtéž.

Podrobná analýza vývoje konceptu trvale udržitelného rozvoje není předmětem této práce, ale v případě zájmu se čtenář může s průběhem a detailními výsledky jednotlivých mezinárodních jednání a s obsahem vytvořených dokumentů seznámit na webových stránkách relevantních mezinárodních organizací a jejich pracovních skupin, které se tematikou udržitelného rozvoje nebo životního prostředí zabývají, příp. v řadě dalších publikací, které se věnují tomuto tématu (viz seznam literatury této práce).

2.1 Udržitelný rozvoj

Udržitelný rozvoj je „symbióza lidské společnosti s životním prostředím, která neustále hledá a nalézá rovnováhu rozvoje lidské společnosti, umělých a přírodních ekosystémů.“ [Pásková, 2002]

Susan Baker, profesorka environmentálních a společenských věd na univerzitě v Cardiffu, považuje princip udržitelného rozvoje za model rozvoje založený na environmentálním přístupu. Podle ní se nejedná pouze o ekonomický rozvoj, zpravidla zahrnující ekonomický růst¹² a strukturální změny¹³. Princip trvale udržitelného rozvoje totiž navíc propojuje ekonomický rozvoj s ekologickou a sociální rovinnou a zdůrazňuje globální perspektivu rozvoje a dopad na budoucí generace [Baker, 2006].

Také Mohan Munasinghe, srílanský klimatolog a místopředseda Mezivládního panelu pro změnu klimatu, pohlížel na trvale udržitelný rozvoj jako na kombinaci tří přístupů [Rogers, 2007, s. 23]:

- Ekonomické hledisko – maximalizace zisku za současného udržení nebo růstu úrovně zásob kapitálu;
- ekologické hledisko – zachování odolnosti a mohutnosti biologických a fyzikálních systémů;
- socio-kulturní hledisko – udržení stability společenských a kulturních systémů.

¹² Ekonomickým růstem se myslí růst hrubého domácího produktu (HDP) nebo jiné agregátní veličiny.

¹³ Strukturálními změnami se rozumí technicko-ekonomické změny ve struktuře výroby (odvětvové strukturální změny produkce a zaměstnanosti, rozvoj technické infrastruktury, využívání poznatků vědecko-technického pokroku) a sociálně-ekonomické změny ve struktuře společnosti (vlastnické vztahy, životní úroveň včetně rozvoje sociální infrastruktury). [Adamcová a kol., 2009, s. 31]

Autorství nejrozšířenější a nejčastěji používané definice konceptu udržitelného rozvoje lze připsat Světové komisi pro životní prostředí a rozvoj (*World Commission on Environment and Development – WCED*) s předsedkyní Gro Harlem Brundtland. Tato komise pohlíží na tento fenomén jako na „rozvoj uspokojující potřeby současné generace, který ale neohrožuje možnost uspokojit potřeby generací budoucích“ [Baker, 2006, s. 20].

Kromě výše uvedeného spatřuje v udržitelném rozvoji „proces změn, kdy je v souladu využívání zdrojů, směřování investic, orientace technologického rozvoje a institucionální změny, čímž se zlepšuje jak současný, tak budoucí potenciál uspokojovat lidské potřeby.“ [Baker, 2006, s. 22]

Jak Baker dále vysvětluje, pohled WCED je ve své podstatě globální a zároveň dává do souvislosti naplnění potřeb chudých a snížení požadavků bohatých. Industrializovaný svět spotřebovává víc, než stačí na pokrytí základních potřeb, protože si pod rozvojem představuje především zvýšení materiální spotřeby. Bylo by ovšem dlouhodobě neudržitelné, kdyby spolu s rozvojem a zvyšováním životní úrovně rostla také míra neodpovědné spotřeby, která se neohlíží na negativní dopady, které s sebou nese.

Na cestě k udržitelnému rozvoji – mezinárodní spolupráce

Lidé si už před mnoha lety začali uvědomovat vyčerpatelnost přírodních zdrojů a celkové limity přírodního prostředí. Zhruba od 60. let 20. století se dostává téma životního prostředí do popředí zájmu ve větší míře a začínají se stále více objevovat různé iniciativy související s konceptem udržitelného rozvoje.

Poprvé na mezinárodní úrovni a v globálních souvislostech se o vlivu životního prostředí na rozvoj začalo hovořit v roce 1972 na stockholmské Konferenci OSN o životním prostředí člověka (*United Nations Conference on the Human Environment*). Jedním z důsledků tohoto mezinárodního setkání bylo vytvoření Programu OSN pro životní prostředí (*United Nations Environment Programme – UNEP*).

V 80. letech OSN vytvořilo Světovou komisi pro životní prostředí a rozvoj, známou také jako „*Brundtland Commission*“. Pojmenování získala podle její předsedkyně, norské političky – Gro Harlem Brundtland¹⁴, která určitou část svého života působila také jako ministryně životního prostředí.

WCED sepsala v roce 1987 dokument s názvem „Naše společná budoucnost“ („*Our Common Future*“) a definovala v něm mimo jiné i koncept udržitelného rozvoje. Tento dokument se stal významným podkladem pro vypracování Agendy 21, akčního a strategického plánu pro snížení negativních vlivů člověka na životní prostředí v různých oblastech.

Dokument WCED přispěl také k vytvoření deklarace vzešlé z druhého světového summitu – Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (*Earth Summit – UN Conference on Environment and Development*), který se konal v roce 1992 v brazilském městě Rio de Janeiro. Agenda 21 a deklarace Rio „interpretují lidské potřeby nejen z ekonomického pohledu, ale zahrnují také předpoklady pro plně funkční, harmonický, globální systém, který by zahrnoval jak lidské společenství, tak ekosystémy“.¹⁵

V reakci na summit v Rio de Janeiro se řada zemí začala zaměřovat na problematiku udržitelného rozvoje také na národní úrovni. V té souvislosti došlo ke zformování Komise OSN pro trvale udržitelný rozvoj (*UN Commission on Sustainable Development – CSD*), která se zabývá především sledováním rozvoje Agendy 21 a její implementací na místní, národní a mezinárodní úrovni.

Zatím poslední světový Summit o udržitelném rozvoji (*World Summit on Sustainable Development – WSSD*) se konal v roce 2002 v jihoafrickém Johannesburgu a byl specifický rozvojem globálního partnerství pro trvale udržitelný rozvoj a důrazem na spolupráci v oblasti projektové implementace [Baker, 2006].

¹⁴Gro Harlem Brundtland (*1939) se v roce 1981 stala nejmladší předsedkyní vlády a zároveň první ženou v Norsku na tomto postu, který následně zastávala více než 10 let. Poté byla jmenována generální ředitelkou Světové zdravotnické organizace (WHO) a dodnes zastává významnou pozici v OSN.

Zdroj: WHO. *Dr Gro Harlem Brundtland, Director-General* [online]. Publikováno 11.6.2007 [cit. 19.5.2010]. URL: <http://www.who.int/dg/brundtland/brundtland/en/index.html>

¹⁵Stoddard, H. *Earth Summit 2010* [online]. [cit. 19.5.2010]. URL:

http://www.earthsummit2012.org/index.php?option=com_content&view=article&id=138&Itemid=65

V roce 2005 vešel v platnost Kjótský protokol, kterým se průmyslové země zavazují ke snižování emisí skleníkových plynů. Čím dál více nabývá na významu fenomén zvaný „zelená ekonomika“. Vlády investují část svých příjmů na podporu udržitelného rozvoje a životního prostředí, a to navzdory světové ekonomické krizi, s kterou se řada států od roku 2008 potýká. Orientace na nízkouhlíkovou ekonomiku a zelený růst se stává novým budoucím ekonomickým cílem [IISD, 2010].

V prosinci 2009 proběhla v Kodani Konference OSN o klimatických změnách, od které se očekával posun v jednáních o snižování emisí. Výstupy této konference jsou mírně řečeno nejasné, ovšem za přelomové lze považovat zapojení rozvojových zemí do těchto jednání.

Na rok 2012 je plánován čtvrtý summit o udržitelném rozvoji („Rio+20“ *Earth Summit*), který by se měl zabývat především revizí předchozích závazků, aktuálními tématy, zelenou ekonomikou v kontextu udržitelného rozvoje a vymýcení chudoby a v neposlední řadě také institucionálním rámcem pro trvale udržitelný rozvoj.¹⁶ Bude tedy zajímavé sledovat, jakým směrem a s jakými výsledky se jednání a mezinárodní spolupráce v oblasti udržitelného rozvoje bude dále vyvíjet.

2.2 Udržitelný cestovní ruch

S přihlédnutím k tempu, s jakým se cestovní ruch rozvíjí, nabývá stále více na významu zabývat se otázkou, jakým způsobem je možné se s nežádoucími dopady turismu vypořádat. Jako nejvhodnější přístup se v současné době jeví aplikovat na odvětví cestovního ruchu principy udržitelného rozvoje.

Za udržitelný rozvoj cestovního ruchu je považováno „zajišťování potřeb účastníků cestovního ruchu takovým způsobem, který pomáhá rozvoji území, s přihlédnutím k šetrnému využívání přírodních a kulturních hodnot a vede k dlouhodobé prosperitě dané oblasti, aniž by ohrozil uspokojení potřeb budoucích generací“ [Indrová a kol., 2007, s. 79].

¹⁶Stoddard, H. *Earth Summit 2010* [online]. [cit. 19.5.2010]. URL: www.earthsummit2012.org/index.php?option=com_content&view=article&id=138&Itemid=65

„Udržitelný cestovní ruch“ (*sustainable tourism*) podle UNWTO optimálně využívá přírodní zdroje, které jsou mimo jiné klíčové i pro samotný rozvoj cestovního ruchu. Dále přispívá k zachování kulturního dědictví a biologické rozmanitosti, respektuje socio-kulturní autenticitu hostitelských komunit a podporuje mezikulturní porozumění a toleranci. Podstatné je také, že společensko-ekonomického užitku dosahují všechny zúčastněné strany spravedlivě. V neposlední řadě udržitelný cestovní ruch udržuje také uspokojení současných spotřebitelů služeb cestovního ruchu na vysoké úrovni [UNWTO, 2008].

Udržitelný rozvoj cestovního ruchu se dá z jiného úhlu pohledu chápat také jako „manažerský přístup, který se snaží o optimální využití stávajících zdrojů, při zachování ekonomické, environmentální a sociální vyváženosti, která by měla zabezpečit pozitivní přínosy pro všechny účastníky cestovního ruchu a přispět k aktivnější ochraně životního prostředí, jako primární složky pro rozvoj cestovního ruchu“ [Kraus, 2006, s. 21].

Cestovní ruch s nasazením uvědomělého manažerského přístupu může turistické destinaci přinést přímé finanční prostředky využitelné pro zachování životního prostředí. Příkladem může být výběr vstupních poplatků při vstupu do nějaké chráněné lokality nebo místa, které je nadměrným cestovním ruchem příliš zatěžováno. Toto opatření zároveň také přispívá k regulaci počtu turistů v dané lokalitě.

Při zavádění účinných opatření regulace cestovního ruchu je třeba vhodně identifikovat mezní hodnotu počtu návštěvníků, který je daná destinace ještě schopna přijmout, aniž by byla trvale poškozena nebo nějak poznamenána. Pro tyto účely se stanovuje únosná kapacita destinace, čímž se v tomto případě rozumí maximální zatížení daného území cestovním ruchem, aniž by došlo ke snížení kvality životního prostředí, spokojenosti návštěvníků nebo byla nějakým způsobem negativně ovlivněna místní komunita. Pro stanovení únosné kapacity je třeba zkoumat ukazatele kvantity, kvality a citlivosti přírodních i lidmi vytvořených zdrojů, které měří zranitelnost dané lokality a určují míru její schopnosti unést reprezentativní soubor na ní provozovaných turistických aktivit [Pásková, 2002].

Kritéria udržitelného rozvoje cestovního ruchu

Pro zlepšení koordinace a mezinárodní spolupráce v oblasti udržitelného rozvoje cestovního ruchu byly zavedeny celosvětové standardy, nazvané jako Kritéria globálně udržitelného cestovního ruchu (The Global Sustainable Tourism Criteria – GSTC). Byla zveřejněna v říjnu 2008 na Světovém kongresu ochrany přírody (*World Conservation Congress*). Jde o soubor 37 dobrovolných standardů představujících minimální požadavky na to, co by měl každý podnik cestovního ruchu splňovat, aby chránil a zachovával světové přírodní a kulturní zdroje.¹⁷

Kritéria byla vytvořena na základě spolupráce Rainforest Alliance, UNEP, United Nations Foundation a UNWTO. Do analýzy světových standardů a konzultačního procesu bylo zapojeno také přes 40 předních veřejných, soukromých, neziskových a akademických institucí a organizací, uvádí Brown.

GSTC jsou sice určena v první řadě ubytovacím zařízením a tour-operátorům, ale dají se zobecnit a aplikovat v celém odvětví cestovního ruchu. Jsou tematicky „seřazena do čtyř hlavních skupin: plánování efektivní udržitelnosti; maximalizace společenských a ekonomických přínosů pro místní komunitu; zachování kulturního dědictví; snížení negativních dopadů na životní prostředí“¹⁸. GSTC tedy představují začátek procesu, který přenesení přístup udržitelnosti do všech forem cestovního ruchu.

2.3 Šetrné formy cestovního ruchu

V odborné literatuře je možné se setkat se spoustou pojmů a forem turismu, které s udržitelným cestovním ruchem souvisí. Často není ovšem příliš jasné, co který výraz přesně znamená a do jaké míry se obsahově překrývají nebo zda jsou totožné. Nejčastěji používané termíny budou vysvětleny v následujícím textu.

¹⁷ Brown, D. *Global Sustainable Tourism Criteria GSTC* [online]. [cit. 22.5.2010]. URL: www.sustainabletourismcriteria.org/index.php?option=com_content&task=view&id=260&Itemid=475

¹⁸ Brown, D. *Global Sustainable Tourism Criteria GSTC* [online]. [cit. 22.5.2010]. URL: http://www.sustainabletourismcriteria.org/index.php?option=com_content&task=view&id=260&Itemid=475

Ekoturismus

Často bývá „udržitelný cestovní ruch“ mylně zaměňován s pojmem „ekoturismus (ecotourism)“. Ekoturismus ale „odkazuje na segment v rámci sektoru cestovního ruchu, zatímco principy udržitelnosti by se měly aplikovat na všechny typy aktivit v cestovním ruchu, akce, instituce a projekty, a to včetně jejich konvenčních i alternativních forem“.¹⁹ „Ekoturismus“ je tedy logicky obsahově daleko užším pojmem než „udržitelný cestovní ruch“.

Vzhledem k tomu, že pro zpracování této práce byly používány především cizojazyčné zdroje, bylo klíčové najít odpovídající a správné české ekvivalenty k řadě anglických termínů. Poměrně komplikovaný se ale ukázal překlad anglického výrazu „ecotourism“. Před samotným obsahovým vysvětlením tohoto pojmu je třeba se zmínit o nejednotnosti české terminologie.

V českých odborných zdrojích je možné se setkat se dvěma odlišnými překlady anglického termínu „ecotourism“ – česky překládáno buď jako „ekoturistika“, nebo „ekoturismus“. Například OSN Praha²⁰ na svých internetových stránkách vyhlásila rok 2002 za „Mezinárodní rok ekoturistiky“, stejně tak se o pojmu ekoturistika zmiňuje studijní literatura [Indrová a kol., 2009, s. 20] a řada internetových stránek (COT Business,²¹ sekce cestovního ruchu státní správy,²² zpravodajské servery apod.).

Někteří autoři pojmy „ekoturismus“ a „ekoturistika“ používají jako synonyma. Na základě jiných zdrojů lze v těchto výrazech vidět mírné odlišnosti²³, které ovšem nejsou příliš zřetelné, a je velmi obtížné, ne-li nemožné, nalézt potvrzení rozdílů těchto termínů také v nějaké důvěryhodné české tištěné publikaci.

¹⁹ COT Business. *Mezinárodní rok ekoturistiky 2002* [online]. Publikováno 01/2001 [cit. 10.6.2010]. URL: http://www.cot.cz/data/cesky/01_01/1_trend_4.htm

²⁰ Lipatov, O. V. OSN Praha: *Mezinárodní rok ekoturistiky* [online]. [cit. 10.5.2010] URL: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=858>

²¹ COT Business. *Mezinárodní rok ekoturistiky 2002* [online]. Publikováno 01/2001 [cit. 10.6.2010]. URL: http://www.cot.cz/data/cesky/01_01/1_trend_4.htm

²² Menzelová, L. Portál cestovního ruchu Královéhradeckého kraje: *Nová propagační brožura „Ekoturistika, agroturistika a hippoturistika v Královéhradeckém kraji“ – výzva pro subjekty* [online]. [cit. 25.6.2010]. URL: <http://www.kralovehradeckyregion.cz/cz/aktuality/nova-propagacni-brozura-ekoturistika--agroturistika-a-hippoturistika-v-kralovehradeckem-kraji--vyzva-pro-subjekty-27932/>

²³ FIM UHK. *Terminologie*. [online]. [cit. 10.6.2010]. URL: http://ucr.uhk.cz/page.aspx?page_id=31&mode=1&letter=5

Jiní autoři zase používají pouze jeden z těchto termínů a o tom druhém se buď nezmiňují [Indrová a kol., 2009], nebo dokonce jeden z těchto termínů zavrhuje jako příliš hovorový a nevhodný pro používání v odborných kruzích [Pásková, 2002].

V této práci bude jako překlad anglického „*ecotourism*“ používán český odborný výraz „ekoturismus“, který doporučují také Pásková a Zelenka ve svém Výkladovém slovníku [Pásková, 2002] a byl dle dostupných informací jako jediný správný překlad důrazně prosazován také na vědeckém kolokviu Vysoké školy obchodní v Praze, konaného dne 3.2.2010 na téma „Aktuální problémy terminologie cestovního ruchu“.

Co se týče obsahového významu pojmu ekoturismus, tak je nutno podotknout, že neexistuje jedna univerzální definice a obsah tohoto pojmu se v každé zemi může značně lišit. Přesto lze konstatovat, že obecně bývá ekoturismus považován za formu cestovního ruchu, která se zaměřuje na přírodní destinace a je ohleduplná k životnímu prostředí, což znamená, že zanechává v navštívených lokalitách jen minimální negativní turistický dopad.²⁴ Zpravidla je účast v aktivitách ekoturismu motivována specifickým zájmem. Jako příklad těchto aktivit lze uvést studium a obdivování přírody, její divoké zvěře a rostlin [Jafari, 2000].

Podle definice The International Ecotourism Society (TIES) z roku 1990 je ekoturismus „odpovědný způsob cestování do přírodních oblastí, který zachovává životní prostředí a zvyšuje blaho místních obyvatel“ a opírá se o následující principy [TIES, 2006]:

- „Minimalizace dopadu cestovního ruchu;
- budování environmentálního a kulturního uvědomění a respektu;
- zprostředkování pozitivních zážitků jak návštěvníkům, tak hostitelům;
- opatření přímých finančních prostředků na ochranu životního prostředí;
- zajištění finančních příjmů a posílení role místních obyvatel;
- zvýšení ohleduplnosti k politickému, environmentálnímu a společenskému klimatu hostitelských zemí.“

²⁴ European Travel Commission. *Sustainable Tourism* [online]. [cit. 19.5.2010]. URL: <http://www.etc-corporate.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&cat=Ecotourism>

European Travel Comission (ETC)²⁵ vysvětluje, že ekoturistickou destinací je zpravidla znečištěním nezasážená přírodní oblast, k jejímž atraktivitám patří flora a fauna a jejich biologická rozmanitost. Ekoturismus by měl podporovat místní ekonomiku a její domorodou atmosféru. Také začleňuje místní domorodé komunity do plánování rozvoje, provozu a managementu a přispívá k jejich blahobytu. Ekoturistické výlety jsou často plné zážitků a poznávání přírodního a kulturního dědictví vybrané destinace.

UNEP informuje o tom²⁶, že ekoturismus je jedním z možných nástrojů udržitelného cestovního ruchu a že zajišťuje plnou informovanost, rovnocenné, efektivní a aktivní zapojení všech zúčastněných stran. Ekoturismus uznává právo domorodých obyvatel odmítnout rozvoj cestovního ruchu v jejich lokalitě a podporuje procesy, které napomáhají místním komunitám ovládat a udržovat své zdroje.

Jak už bylo řečeno, jediná široce uznávaná definice ekoturismu neexistuje. Encyklopedie cestovního ruchu shrnuje pohledy na pojem „*ekoturismus*“ a popisuje, že některými odborníky je tento termín vnímán pouze jako marketingový nástroj, který lze použít na jakýkoliv produkt cestovního ruchu, aby oslovil spotřebitele sympatizující s životním prostředím. Z pohledu jiných odborníků by pravý ekoturismus měl přispět k zachování a ochraně vzácných oblastí, k blahobytu místních obyvatel a k environmentálnímu vzdělávání. [Jafari, 2000]

Ve výše uvedené knize se také píše, že počátky ekoturismu se datují od 80. let 20. století, kdy se začal vymezovat jako alternativa k masovému cestovnímu ruchu. Rozlišuje se tzv. „*tvrdý a měkký ekoturismus*“ (*hard and soft ecotourism*). Uživatelům tvrdého ekoturismu je poskytnuto jen minimální vybavení a dochází k úzké interakci se životním prostředím. Měkký ekoturismus znamená naopak výraznou podporu v podobě služeb a vybavení a cestovatel tak má větší pohodlí a podstupuje menší riziko.

Na rozdíl od předchozích definic autoři Encyklopedie cestovního ruchu nezastávají názor, že ekoturismus musí vždy přispívat k udržitelnému rozvoji. Vnímají ekoturismus jako typ cestovního ruchu s potenciálem pro udržitelný rozvoj, ale záleží na formě a způsobu jeho provozování, zda bude tento potenciál vhodně využit či nikoliv.

²⁵European Travel Comission. *Sustainable Tourism* [online]. [cit. 19.5.2010]. URL: <http://www.etc-corporate.org/modules.php?name=Content&pa=showpage&cat=Ecotourism>

²⁶ UNEP. *Ecotourism* [online]. [cit. 10.5.2010] URL: <http://www.unep.fr/scp/tourism/topics/ecotourism/>

Přírodní cestovní ruch

Další v literatuře nezdědka používanou formou cestovního ruchu je „*přírodní cestovní ruch*“ (*nature tourism*). Často se používá jako synonymum pro ekoturismus. Cílem přírodního cestovního ruchu je pobyt v přírodě za účelem zažít faunu a floru ve svém přirozeném prostředí, čímž se myslí např. pozorování kosatek, výlet do deštných pralesů, pozorování ptactva nebo krajiny v národních parcích [Jafari, 2000].

Alternativní cestovní ruch

„*Alternativní turismus*“ (*alternative tourism*) je obecně nějaká forma cestovního ruchu, která se z jazykové a logické podstaty tohoto pojmu vymezuje vůči jiné formě turismu. Nejčastěji se vymezuje vůči masovému turismu a je náhradní možností pro ty spotřebitele, kteří si chtějí zvolit odlišný způsob rekreace, než jaký nabízí produkty masového cestovního ruchu.

Z definice tohoto pojmu, ale nevyplývá, že alternativní turismus nutně musí být odpovědný, udržitelný nebo jakkoliv ohleduplný k životnímu prostředí. Ačkoliv je alternativou k masovému cestovnímu ruchu, tak trempování, dobrodružný turismus nebo další alternativní formy mohou často masovému turismu právě otevírat cestu. Navíc ekonomicky místním obyvatelům nijak zvlášť nepřispívají a mohou být necitlivé ke kultuře [Jafari, 2000].

Zelený cestovní ruch

„*Zelený cestovní ruch*“ (*green tourism*) patří k formám alternativního turismu a je možné ho považovat za přírodní turismus, který je nahlížen z environmentálního hlediska a má nízký nebo žádný ekologický dopad na danou destinaci. Ovšem, stejně jako mnoho dalších alternativních termínů v oblasti cestovního ruchu z 80. let, nebyl široce používán a brzy byl nahrazen výrazem „ekoturismus“ [Jafari, 2000].

Odpovědný cestovní ruch

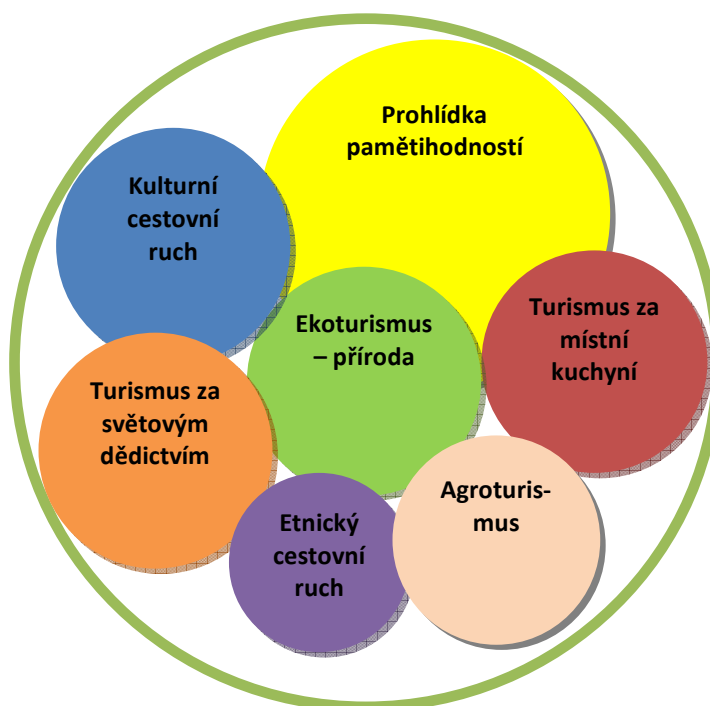
Při uznávání a dodržování „*odpovědného cestovního ruchu*“ (*responsible tourism*) se vzájemně respektují všechny subjekty cestovního ruchu, ale především na straně organizátorů leží odpovědnost ve vztahu k přírodě, kulturnímu dědictví a komunitě [Pásková, 2002]. Investoři na základě odpovědného přístupu začínají spolupracovat s komunitou ještě před samotnou realizací investic do odvětví cestovního ruchu v dané destinaci. Cestovní kanceláře, které chtějí praktikovat odpovědný cestovní ruch, by měly zajistit, že jimi nabízené produkty nepodřívají důstojnost a práva místních obyvatel [Jafari, 2000].

Geoturismus

Výraz „geoturismus“ (*geotourism*) není rozšířen a používán natolik jako třeba ekoturismus, přesto je mu svou podstatou velmi blízký. National Geographic definuje geoturismus jako „cestovní ruch, který zachovává geografický charakter dané destinace a podporuje její životní prostředí, kulturu, estetiku, dědictví a prosperitu místní populace.“ Geoturismus na rozdíl od ekoturismu nepřispívá jen k ochraně přírody, ale také k zachování kultury a historie charakteristické pro danou destinaci [Innovasjon Norge, 2007].

Jak naznačuje následující schéma, geoturismus v sobě zahrnuje kulturní cestovní ruch, ekoturismus, cestovní ruch zaměřený místní kuchyni, světové dědictví, prohlídky pamětihodností, agroturismus nebo etnický turismus [Innovasjon Norge, 2007]. Tedy souhrnně všechny typy cestovního ruchu založené na destinaci, jakožto specifické lokalitě.

Obrázek 1 - Geoturismus (model)

Zdroj: Innovation Norway

Uvedené formy cestovního ruchu se liší svou primární motivací návštěvníků pro účast v cestovním ruchu. Spotřebitel služeb kulturního turismu si klade za cíl dozvědět se něco o místních lidech, jejich kultuře a historii, ekoturismus je orientovaný na přírodu, etnický turismus láká návštěvníky na zážitky z interakce s lidmi exotických etnik a agroturistika představuje cestovní ruch zaměřený na zemědělství a aktivní zkušenost s životem na statku.

3 Charakteristika destinace Norsko

3.1 Základní charakteristika

Dnešní název Norsko (v norštině Norge) vznikl z původního „Norqr vegr“ (= severní cesta)²⁷, což bylo označení pro námořní cestu kolem západního pobřeží Skandinávského poloostrova. Oficiálně je tato země nazývána Norské království (Kongeriket Norge), je tedy konstituční monarchií (od roku 1991 v čele s králem Haraldem V.).

Norské království se rozprostírá na ploše 384 802 km² [Statistics Norway] v západní a severní části Skandinávského poloostrova, na souostroví Svalbard (Špicberky) v Severním ledovém oceánu a na ostrově Jan Mayen. Norské pobřeží je dlouhé přes 2 500 km.²⁸ Následkem ledovcové činnosti je velmi členité a tvoří ho fjordy, táhnoucí se daleko do vnitrozemí, s tisíci ostrovů a ostrůvků.

Klima je v Norsku vzhledem k zeměpisné poloze státu ve velké míře závislé na zeměpisné šířce a nadmořské výšce. Jarní, podzimní a zimní měsíce jsou bohaté na dešťové nebo sněhové srážky. Norské klimatické podmínky jsou ale vlivem golfského proudu mírnější než v ostatních severských zemích. Přesto relativně drsné klimatické podmínky, obtížný terén a nedostatek zemědělské půdy (pouze 3,2 %) přispívají k tomu, že Norsko nemá předpoklady pro rozvoj zemědělství. Většinu území zaujímají hory a náhorní plošiny (44,4 %) a lesy (38,2 %). Vodní plochy a ledovce se rozkládají na 7 % rozlohy [Statistics Norway].

²⁷ Holý, M. Norge.cz. *Přehled norských dějin*. [online]. Publikováno 12.6.2004 [cit. 20.5.2010]. URL: <http://www.norge.cz/norsko/historie/prehled-norskyh-dejin>

²⁸ State of the Environment Norway. *About Norway* [online]. [cit. 22.5.2010]. URL: <http://www.miljostatus.no/en/Topics/Norway/>

Norsko je rozděleno do 19 samosprávných celků, z toho jedním z nich je hlavní město Oslo. Za 20. správní jednotku je možné považovat Špicberky (viz příloha „Samosprávní členění Norska“). Vzhledem k tomu, že v Norsku žije přibližně 4 873 000 obyvatel (dle Statistics Norway k 1. dubnu 2010), má hned po Islandu druhou nejnižší celkovou hustotu zalidnění v Evropě – přibližně 12 obyv./km². Především v letech 2003 až 2007 docházelo k relativně prudkému nárůstu počtu obyvatel, který byl způsoben z velké části přílivem migrantů. Od roku 2002 ovšem pozvolna narůstá také počet narozených dětí. Norsko je značně urbanizovaná země, přičemž přes 80 % obyvatel žije ve městech [Statistics Norway].

Norsko je i přes narůstající počet migrantů stále relativně konzistentní, co se národnostního složení týče. Žije zde 93,5 % Norů a 6,5 % obyvatel jiných národností. K nejpočetnějším menšinám žijícím v Norsku se řadí Poláci, Švédové, Němci, Dánové.²⁹ V nejsevernějších oblastech žije také přibližně 20 000 Sámů (někdy nazývaní také jako Laponci) [BusinessInfo.cz, s. 2].

Oficiálně jsou rovnoprávně uznávány dvě psané verze norštiny (bokmål a nynorsk). Verzi bokmål, neboli „knižní jazyk“, používá většina populace (přibližně 85 %). Častá je zejména ve městech a v oblastech s největší koncentrací obyvatel a také ve východní a severní části Norska. Nynorsk, neboli „novou norštinu“, používá zhruba 15 % obyvatel. Tato verze je rozšířena především na západním pobřeží, v oblasti fjordů a částečně i v horách [Maagerø, 2008, s. 212].

Tyto psané jazykové formy souvisí také s určitou kulturní identitou. Bokmål je spojován s městskou kulturou a městským způsobem života. Je to ve většině případů jazyk kultury mladých lidí, populární hudby, reklamy, zábavy, obchodního světa a světa moderních technologií. Naopak nynorsk je považován za jazyk venkovského obyvatelstva a je spojován s tradičními místními a národními hodnotami. Do určité míry je také považován za jazyk primárního průmyslového odvětví – zemědělství, rybářství a lesnictví. Nynorsk je ale také používán v akademickém světě (především v humanitních vědách) a v literatuře některých současných autorů [Maagerø, 2008, s. 212].

²⁹Další národnostní menšiny v Norsku: Iráčané, Němci, Litevci, Somálci, Filipínci, Rusové, Britové, Američané, Thajci, Pakistánci, Indové a další.

Obě psané verze jsou si velmi blízké a většina Norů jim rozumí bez větších obtíží. Důvodem je také to, že se s oběma verzemi setkávají ve škole. V první třídě si mohou žáci zvolit, kterou verzi jazyka se chtějí aktivně učit. Častěji si vybírají bokmål, ale pokud se najde alespoň 10 žáků, kteří mají zájem učit se v nynorsk, je povinností školy jim takovou výuku zajistit. S oběma verzemi jazyka se setkávají žáci při čtení různých textů bez ohledu na to, který jazyk si pro výuku vybrali. Před dokončením povinné školní docházky musí žáci prokázat znalost obou jazyků [Maagerø, 2008, s. 219].

Neexistuje žádná standardní mluvená norština, která by se vyučovala ve škole. V Norsku existuje velký počet různých nářečí a mají natolik silnou pozici, že se jimi může mluvit i v parlamentu. Dokonce je i legislativně zakotveno, že žáci mohou svůj dialekt, kterým doma mluví, běžně používat ve škole a učitel nesmí žákův dialekt opravovat, ani dávat nějak negativně najevo, co si o tom daném nářečí myslí. Všechna nářečí mají být tolerována a respektována, což také pramení z norského společenského systému a z pojetí rovnosti jako jedné ze základních hodnot [Maagerø, 2008, s. 222].

Norsko, Dánsko a Švédsko si jsou jazykově a do jisté míry i kulturně relativně blízké a to z důvodu společného historického vývoje. Norsko bylo od roku 1397 s Dánskem a Švédskem v tzv. Kalmarské unii. Po necelých 50 letech Švédsko z unie vystoupilo, ale Norsko v ní setrvalo až do 17. května 1814, kdy byla vyhlášena norská ústava a osamostatnění se z dánské nadvlády. Dodnes se tento norský národní den mohutně slaví početnými vlajkovými průvody a dalšími slavnostními úkony po celém Norsku.

Téměř 400 let dánské nadvlády se odrazilo ve všech sférách života Norů, kteří zažívali kulturní i jazykový útisk, a tak není divu, že je dnešní nejrozšířenější psaná verze norštiny bokmål v takové míře lingvisticky podobná dánštině. Norové jsou totiž schopni bez problémů číst literaturu psanou v dánském jazyce. Dánská výslovnost se ale liší a není pro Nory příliš srozumitelná.

Naopak mluvené švédštině Norové rozumí relativně snadno, což má také své historické důvody. Kromě výše zmíněné přibližně padesátileté unie se Norsko a Švédsko a jejich jazyky vzájemně ovlivňovaly od roku 1814, kdy došlo na téměř sto let k vytvoření personální unie Norska se Švédskem. Obě království v té době měla vlastní parlament a ústavu, zahraniční politika však byla soustředěna v rukou švédského krále a švédské vlády. Postupně se začaly mezi Nory objevovat názory, že by zemi v zahraničí měla reprezentovat vyslanectví norská a nikoli švédská. A tak v roce 1905 norský parlament Storting rozhodl o ukončení unie se Švédskem [Maagerø, 2008].

3.2 Ekonomická charakteristika

Norská ekonomika je smíšeným typem, tvoří ji jak soukromé, tak státní podniky. Státní sektor vlastní významnou část klíčových průmyslových odvětví, jako je průmysl ropy a zemního plynu, výroby hydroelektrické energie, hliníku, bankovníctví a telekomunikace. Norský sociální systém vychází ze skandinávského modelu a poskytuje všeobecnou zdravotní péči, volný přístup k vyššímu vzdělání a štědrý systém sociálního zabezpečení. Norsko je ve velké míře závislé na využívání přírodních zdrojů, především ropy a zemního plynu, vodní energie, ryb, lesů a některých minerálů. Z tohoto důvodu je potřebná vládní regulace, která dává do rovnováhy zájmy ekonomické a ekologické.³⁰

Ekonomický růst nastartoval na začátku 20. století rozvoj energetického průmyslu založeného na energii z vodních elektráren. Dnes Norsko ročně vyrábí přibližně desetkrát více energie, než kolik spotřebuje. Velký počet jezer a prudkých horských řek zapříčiňuje, že zhruba 98 - 99 % elektrické energie pochází z vodních elektráren. Díky tomu je Norsko druhým největším evropským producentem energie z obnovitelných zdrojů [BusinessInfo.cz, 2010].

Současnou norskou energetickou politiku ovlivňují mezinárodní závazky a úsilí o snížení emisí skleníkových plynů a celkovou ochranu životního prostředí. Proto dochází k tlakům na omezování energetické produkce i spotřeby a vláda omezuje budování dalších velkokapacitních vodních elektráren [BusinessInfo.cz, 2010].

³⁰State of the Environment Norway. *About Norway* [online]. [cit. 22.5.2010]. URL: www.miljostatus.no/en/Topics/Norway/

Další urychlení růstu přinesl objev ropy a zemního plynu na konci 60. let 20. století. Ropný průmysl dnes financuje významnou část norského sociálního systému a poskytuje státu ekonomickou flexibilitu. Ministerstvo ropného a energetického průmyslu předpokládá, že i v roce 2010 budou příjmy z ropy a zemního plynu tvořit jednu čtvrtinu celkových příjmů Norska. Hodnota exportu surové ropy, přírodního zemního plynu a potrubních dopravních služeb bude v roce 2010 dosahovat zhruba 1,614 bilionů CZK.³¹

Z důvodu poklesu průzkumu nových ropných nalezišť způsobených „tlakem ochránců životního prostředí a významného nárůstu nákladů, ale také technické odstávky na některých ropných plošinách“ těžba ropy v posledních letech postupně klesá [BusinessInfo.cz, 2010]. Celkovou produkci ropy v roce 2010 Ministerstvo ropného a energetického průmyslu odhaduje na 2,2 miliony barelů denně, což je o 4,5 % méně než v roce 2009. Výroba zemního plynu je naopak na vzestupu. V roce 2010 se předpokládá prodej 105 miliard m³ zemního plynu, což je o 2 miliardy m³ více než v roce 2009, a v následujících letech se očekává další nárůst. V květnu 2010 byla podle odhadů vyčerpána více než polovina předpokládaných ropných zdrojů a čtvrtina zdrojů zemního plynu.³²

Norsko patří také k největším velmocím světa v lodním průmyslu. Akvakultura (chov ryb) má také nezanedbatelný podíl na norském vývozu. Ekonomicky významný je také oceánský rybolov a lesnictví.³³

V porovnání s ostatními zeměmi se Norsko vypořádalo se světovou ekonomickou krizí, nastartovanou v roce 2008, díky velkým finančním rezervám a relativně nízké nezaměstnanosti celkem bez výraznějších problémů, ačkoliv pokles ekonomického růstu zaznamenalo. Průměrná roční nezaměstnanost se dlouhodobě pohybuje kolem třech procent, v roce 2009 činila 3,2 %. Jako jediná země OECD hospodaří Norsko s vysokým přebytkem státního rozpočtu [OECD, 2010b].

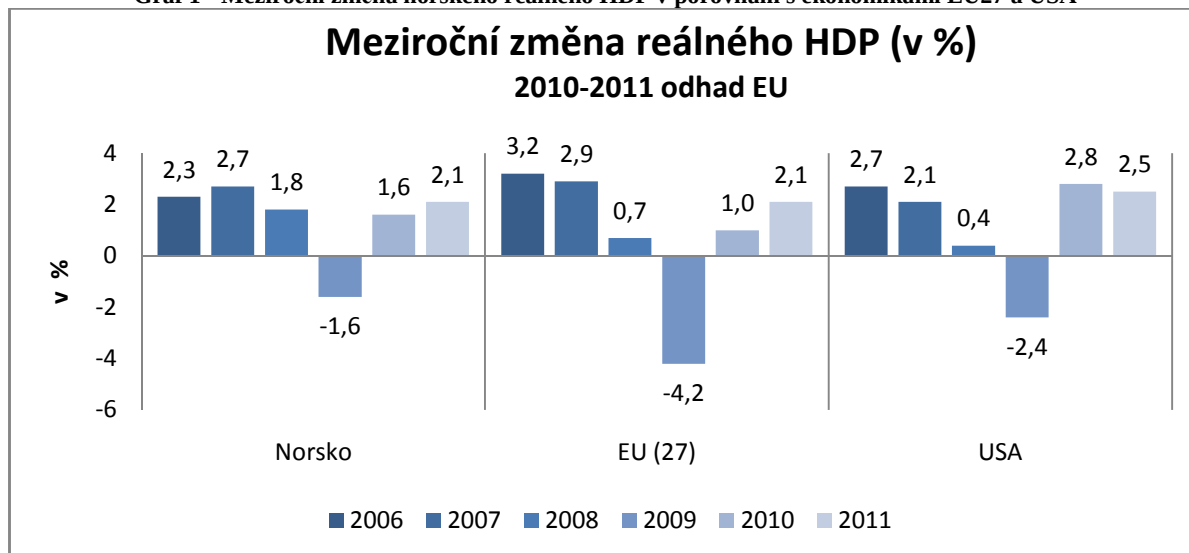
³¹ Ministry of Petroleum and Energy. *NOK 261 billion income from the petroleum industr* [online]. Publikováno 11.5.2010 [cit. 20.5.2010]. URL: www.regjeringen.no/en/dep/oed/press-center/Press-releases/2010/NOK-261-billion-income-from-the-petroleum-industry.html?id=604455

³² Ministry of Petroleum and Energy. *NOK 261 billion income from the petroleum industry* [online]. Publikováno 11.5.2010 [cit. 20.5.2010]. URL: <http://www.regjeringen.no/en/dep/oed/press-center/Press-releases/2010/NOK-261-billion-income-from-the-petroleum-industry.html?id=604455>

³³ State of the Environment Norway. *About Norway* [online]. [cit. 22.5.2010]. URL: <http://www.miljostatus.no/en/Topics/Norway/>

Následující graf naznačuje hospodářský vývoj Norska od roku 2006 s predikcí Evropské unie (EU) také na rok 2010 a 2011, který je možné porovnat s celkovým vývojem 27 států EU a Spojených států amerických.

Graf 1 - Meziroční změna norského reálného HDP v porovnání s ekonomikami EU27 a USA

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat od Eurostatu (data z 14.6.2010)

Jak vyplývá z údajů Statistics Norway pro rok 2009, průměrná roční míra inflace dosahovala hodnoty 2,6 %. HDP činilo 7,773 bilionů CZK, oproti roku 2008 došlo k reálnému snížení o 1,5 %. Norský export vykazoval přebytek 1,123 bilionů CZK, tedy zhruba 14 % HDP. Nejvýznamnějším příjemcem norského vývozu je Velká Británie (přes 554,5 miliard CZK v roce 2009) a Německo (přes 329 miliard CZK v témže roce). HDP na obyvatele činil přibližně 1,6 milionů CZK. Po úpravě odlišností cenových hladin mezi zeměmi má v Evropě pouze Lucembursko vyšší HDP na obyvatele než Norsko.

Sektor služeb zaujímá v norské ekonomice významný podíl a v roce 2009 tvořil více než 38 % HDP [BusinessInfo.cz, 2010]. K nejrozvinutějším se řadí obchodní a finanční služby. Svůj podíl zvyšují zdravotní služby a zpracování dat.

Norsko je členem řady mezinárodních organizací. Z těch nejvýznamnějších lze uvést OSN (UNCTAD, UNESCO, UNHCR, UNIDO a další; od roku 2008 také UNWTO), NATO, Rada Evropy, OECD, WTO, MMF nebo ESVO. Má také s EU uzavřenou Dohodu o Evropském hospodářském prostoru (EEA), která Norsku až na několik výjimek zajišťuje volný přístup na jednotný evropský trh [BusinessInfo.cz, 2010, s. 16].

Je třeba zdůraznit, že Norsko patří díky svým příjmům z ropy a zemního plynu k nejbohatším státům světa. Tyto příjmy Norsko investuje do státního penzijního fondu, což představuje způsob, díky kterému budou mít z ropného bohatství užitek také příští generace. Norský stát tímto způsobem dlouhodobě investuje do stabilních společností celého světa, ale smí použít pouze výnosy z tohoto fondu, proto mají krátkodobé výkyvy cen ropy a zemního plynu na rozpočtovou politiku jen malý vliv. Fond není používán k dosahování nějakých cílů norské zahraniční politiky, ani nepodporuje nějaké politické nebo strategické cíle.³⁴

Norský stát si ale zakládá na tom, aby byl vnímán jako odpovědný investor, který uznává etická pravidla a nepřispívá svými investicemi k neetickému nebo nedbalému jednání. Fond proto například nesmí investovat do výroby jaderných nebo biochemických zbraní, nesmí přispívat k závažnému porušování lidských práv nebo poškozování životního prostředí.³⁵

Norský státní fond měl v polovině roku 2009 hodnotu přibližně 7698,78 miliard CZK.³⁶ Díky své velikosti může fond v konečném důsledku také pozitivním směrem ovlivňovat dodržování pracovních a lidských práv v různých společnostech a odvětvích. Společnosti, do kterých norský fond investuje, jsou podporovány mimo jiné v tom, aby zabránily zneužívání dětské práce a zaměstnávání dětí a aby předcházely škodám na životním prostředí.

³⁴ Velvyslanectví Norského království v Praze. Investice ropného bohatství pro budoucí generace [online]. 11.10.2009 [cit. 20.6.2010]. URL: www.noramb.cz/About_Norway/business/Investice-ropneho-bohatstvi-pro-budouci-generace-

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

3.3 Společnost

Andreas Aase, spoluautor knihy "Norway: Society and Culture", zastává názor, že pro Nory je typická potřeba definovat vlastní hodnoty a identitu. Možná i to přispělo k tomu, že po zimních olympijských hrách v Lillehammeru norský spisovatel Inge Eidsvåg představil tři základní hodnoty, které, jak soudil, většina společnosti považuje za své. Těmito hodnotami je rovnost, střídmost a blízkost k přírodě. V následujícím textu bude rozebráno, co se za těmito hodnotami skrývá.

Rovnost

Norská společnost, podobně jako v ostatních skandinávských zemích, má v sobě silně zakotveny principy rovnosti a rovnoprávnosti, které jsou v Norsku uplatňovány z hlediska rovnosti příležitostí i rovnosti v zacházení. Lidé mají v norské společnosti stejná práva. Každý občan norské společnosti by „měl mít rovný přístup k práci, vzdělání, zdravotní péči a bydlení. Stejně tak sociální a ekonomická nerovnost je v Norsku všeobecně mnohem nižší než v jiných zemích.

Významně je rovnoprávné zacházení vidět v norském sociálním systému. Studenti a rodiny s dětmi dostávají štědré dotace od státu. Například přídavky na děti jsou distribuovány spravedlivě dle počtu dětí – bez ohledu na to, jaký rodina pobírá příjem. To se někdy také zdůvodňuje tím, že plošné přídavky na děti znamenají určitou oporu značně redistributivního norského sociálního systému. Ten by jinak neměl všeobecnou podporu, kdyby z něj i rodiny s vyššími příjmy neměly osobní zisky [Maagerø, 2008, s. 170].

Ve skutečnosti rozvrstvení norské společnosti přibližně odpovídá modelu 1+8+1, což znamená, že méně než 1/10 společnosti užívá ekonomicky privilegované pozice a má značný vliv na politický a ekonomický rozvoj země. Necelých 10 % společnosti naopak žije v nepříliš dobrých životních podmínkách a většina populace má uspokojivý životní standard.

Uplatňování principu rovnosti je viditelné i na trhu práce. Ženy se v Norsku ve větší míře než v jiných zemích objevují na postech, které jsou stereotypně zažité jako mužská povolání a naopak. U norských aerolinek není neobvyklé, že na palubě jednoho letadla figuruje žena v roli pilota a muž obsluhuje pasažéry letadla.

Také ve škole se princip rovnosti odráží daleko výrazněji než v jiných zemích. Příkladem může být to, že v Norsku jsou děti handicapované nebo děti se zvláštními potřebami integrovány v běžných školkách a školách.

Rovnostářský přístup je patrný ve škole i v komunikaci. Norští žáci a studenti oslovují učitele křestním jménem, tykají si s nimi a mají vzájemně velmi kolegiální a neformální vztah. Tykání je ale v norské společnosti zcela běžné a rozšířené. Postupným vývojem se totiž forma vykání z norštiny vytrácí a dnes už se téměř nepoužívá. Jediný případ, kdy se snad dnes ještě používá forma vykání, je při komunikaci s králem, ovšem ani to není podmínkou.

Princip rovnosti takto tedy prolíná i do jazyka, ať už v dříve zmíněné podpoře dvou odlišných psaných forem norštiny, v toleranci různých nářečí dokonce i v oficiální komunikaci a proniká dle výše uvedeného i do gramatiky.

Princip rovnosti se dá ale chápat i s druhé strany. Někteří antropologové se domnívají, že význam rovnosti pro Nory znamená také, že jsou „skeptičtí a negativní ke všemu novému a odlišnému“ [Maagerø, 2008, s. 169]. Norsko byla malá a řídko osídlená země, proto tedy i celkem kulturně homogenní, a důsledkem je, že Norové nejsou příliš přizpůsobiví ke kulturnímu pluralismu.

Nejspíš také z toho důvodu je koncept rovnosti v poslední době v Norsku čím dál kontroverznějším tématem, a to především s přílivem migrantů a nárůstem různých národnostních a kulturně odlišných menšin.

Střídmost

Andreas Aase tvrdí, že jedním z přístupů, jak pochopit nějaký společenský systém je všimnout si toho, jak si lidé připravují jídlo. Poukazuje na to, že Norové, přestože mají dostatek finančních prostředků na zakoupení bohatého oběda, dávají většinou přednost „*matepakke*“. „*Matepakke*“ je norský výraz pro doma připravený sendvič, který zpravidla tvoří tenký plátek sýra a zelenina mezi máslem namazanými plátky tmavého chleba.

Aase zastává názor, že ačkoliv je dnes poměrně těžké vidět v luxusních automobilech a honosných domech Norů vidět nějakou střídmost, na způsobu, jakým se Norové stravují to vidět je a stále je rozšířenou tradicí nosit si „*matepakke*“ jako oběd i do práce.

Aase také cituje známého norského kuchaře Trond Moi, který vtipně poznamenal, že ve Francii lidé jedou na oběd na svém skútru a pak si dají oběd o třech chodech, zatímco Norové jedou na oběd Mercedesem a pak její svůj „*matepakke*“.

Není se tedy čemu divit, že právě Norové se mohou chlubit vynálezem, jakým je jejich tradiční kráječ sýra. V Norsku je zvykem kupovat sýr vcelku a pak si oním kráječem sýra, který nechybí v žádné domácnosti, ukrojit co nejtenčí plátek. To o střídmosti jistě něco vypovídá.

Vztah k přírodě

Procházení se v přírodě je pro většinu Norů potěšením a cítí povinnost o slunečné neděli vyrazit do přírody. Podle statistik kolem 80 % norské populace provozuje turistiku a běžkuje, což ovšem neznamená, že jsou v přírodě každý týden [Maagerø, 2008, s. 20].

Především starší generace Norů je velmi spjatá s přírodou a i sportovně jsou značně aktivní.³⁷ Norové milují lyžování, jogging a turistiku v přírodě. Za slunečného dne norské rodiny houfně vyráží ven do přírody, s sebou si nezapomenou vzít „*matepakke*“ nebo párky, které si opečou někde cestou na ohni. Pro norské obyvatelstvo je například od střeoevropské populace odlišné, že nechodí na výlety do přírody jen za hezkého počasí. V Norsku bývá slunečné a jasné počasí jen relativně nízký počet dnů v roce. Nejspíš také proto je možné potkat Nory při joggingu i za deštivého nebo chladného počasí. Norové totiž často říkají, že „neexistuje špatné počasí, ale jen špatné oblečení“.

Norské školní osnovy v posledních letech začínají více zdůrazňovat, že vzdělání by mělo podporovat tradici outdoorových aktivit. Dokonce existují i školky, kde děti tráví celý den venku – a to za jakéhokoliv počasí. Děti v těchto typech školek tráví 5-8 hodin denně pět dní v týdnu venku i v chladném nebo deštivém počasí. Norští rodiče se dle všeho nijak neobávají o zdraví svých dětí, protože pobyt v přírodě je plně v souladu s jejich vnitřním přesvědčením, děti otužuje a vytváří v nich bližší vztah k přírodě, poznají tak rostliny a živočichy a naučí se respektovat přírodu. Výzkumy ukazují, že rodiče, kteří posílají děti do těchto typů školek, mají vyšší příjmy a vyšší vzdělání a rádi tráví čas v přírodě. Zpravidla jde o městskou vyšší a střední třídu [Maagerø, 2008, s. 21].

³⁷ Osobně jsem se setkala s Norem, který i ve věku kolem 75 let chodí skoro každý týden hrát basketbal.

Shrnutí

Pojídání „*matepakke*“, což je považováno za zdravý pokrm, je spojeno se stravováním v zaměstnání a ve škole, ale o víkendu se nejen podle Aase na střídmost ve stravování a pití alkoholu příliš nehledí. Člověku by se někdy mohlo zdát, že Norové snad ani střídmě alkohol pít neumí a ani umět nechtějí. Že by toto bylo důvodem, z českého pohledu poněkud extrémní, norské alkoholové prohibice?³⁸ Také vlastní pozorování přivádí k zamyšlení, zda se norská společnost postupně nemění a od tradičních hodnot se neodklání. Zejména na mladších generacích lze pozorovat, že se začínají lišit od těch starších, a mohlo by se zdát, že kontakt s přírodou již nevyhledávají natolik jako jejich rodiče či prarodiče. Toto ale nelze zevšeobecnit na celou společnost.

Ze sociologických výzkumů vyplývá, že v norské společnosti existují čtyři hlavní charakterové typy lidí [Maagerø, 2008]. Moderní materialisté, moderní idealisté, tradiční materialisté, tradiční idealisté. Moderní materialisté se orientují na krátkodobou spotřebu, nejnovější technologii a upřednostňují vlastní blaho a své zájmy před ostatními. Tradiční idealisté naopak uznávají tradiční a vlastenecké hodnoty a žijí s respektem ke křesťanskému dědictví. Zbývající dva typy jsou kombinací těch předchozích a jejich podíl na zastoupení ve společnosti je více méně konstantní.

Bylo ovšem zjištěno, že s postupem času dochází k nárůstu poměru moderních materialistů na úkor tradičních idealistů. To znamená, že v norské společnosti se zvyšuje počet materialisticky orientovaných jedinců na úkor lidí uznávajících tradiční hodnoty, popisované také v této kapitole. Dle průzkumu jsou mladí lidé o něco materialističtější než lidé starší. Ale existuje v tomto směru jedna výjimka – mladí lidé jsou ve větší míře zahrnuti do environmentálních a ekologických otázek na rozdíl od starších lidí [Maagerø, 2008, s. 168].

³⁸ O prohibici více v poslední kapitole.

Lidé se s rostoucím věkem mění a spolu s nimi i celá společnost. Navíc nové generace mohou nastavený profil společnosti změnit ještě více. Ne všichni Norové by tedy považovali tyto tři zmíněné hodnoty za své vlastní. Zejména městská populace považuje svobodu za důležitější hodnotu než rovnost. Střídmost a umírněnost je pro změnu spíš více spojena s venkovskou populací. Přesto lze rovnost, střídmost a vztah k přírodě nazvat hlavními hodnotami, z kterých norská společnost svým způsobem vychází, a ty mají také vliv na přístup společnosti k trvale udržitelnému rozvoji a ekoturismu.

3.4 Životní prostředí a udržitelný rozvoj

Norská vláda si uvědomuje, že principy udržitelného rozvoje musí být integrovány do všech politických oblastí, proto se je snaží integrovat jak do zemědělství, rybolovu, tak i do těžby ropy a zemního plynu. Usiluje také o ochranu zemědělské půdy a kulturní krajiny, efektivní využívání energetických zdrojů a podporuje obnovitelné energie [NOMF, 2008, s.15].

Z vládního prohlášení vyplývá, že se vláda snaží prosazovat takovou politiku, která napomáhá snižovat sociální a ekonomickou nerovnost, a že norská ekologická politika je založena na principu prevence [NOMF, 2008]. To je patrné z řady vládních aktivit. Jako příklad lze jmenovat úsilí o snížení znečištění ovzduší.

Norsko je na základě mezinárodních dohod zavázáno ke snižování emisí skleníkových plynů v ovzduší, především oxidu uhličitého (CO₂), methanu (CH₄), oxidů dusíku (NO_x), nemethanových těkavých organických sloučenin (nmVOC) and oxidu siřičitého (SO₂). K největším znečišťovatelům ovzduší v Norsku patří průmysl ropy a zemního plynu, průmyslová výroba a doprava a výrazně se podílejí na emisích CO₂.

Ropný průmysl se na znečištění podílí v největší míře. Produkuje zhruba 31 % z celkových norských emisí CO₂, na norských emisích NO_x se podílí z 24 % a na emisích nmVOC ze 41 %. Vypouští navíc také CH₄ a SO₂.³⁹

³⁹Ministry of Petroleum and Energy. *Emissions to air from the petroleum sector* [online]. Publikováno 30.8.2007 [cit. 15.6.2010] URL: <http://www.regjeringen.no/en/dep/oed/Subject/carbon-capture-and-storage/emissions-to-air-from-the-petroleum-sect.html?id=443519>

V období 1990 až 2006 došlo vzhledem k roku 1990 ke snížení emisí CO₂ na ropný ekvivalent o 20 % a do roku 2020 by mělo dále pokračovat na 30 až 40 %.⁴⁰ Snížení emisí CO₂ do roku 2006 ovšem nebylo dostatečné natolik, aby vyvážilo zvýšení energetické potřeby. Navíc zvýšení výroby zemního plynu a jeho komprese pro export má za následek růst spotřeby energie a vede tak ke zvyšování celkových emisí CO₂.

Vláda informuje o tom, že snižování emisí CO₂ do roku 2006 bylo dosaženo zejména zlepšením energetické efektivity a snížením hoření zemního plynu, které je podle vlády nezbytné bezpečnostní opatření chránící před výbuchem a tvoří asi 10 % z celkových emisí CO₂ ropného průmyslu. Hoření zemního plynu je regulováno přímo a také prostřednictvím daní z produkce CO₂.

Norsko zamýšlí skladovat CO₂ v podzemí v místech bývalých ložisek ropy a zemního plynu, která jsou významná svým objemem a neproniknutelností. V roce 2007 bylo ložisko Utsira jediným místem, které sloužilo jako skladiště CO₂ pod mořským dnem v tak velkém množství.⁴¹

Spotřeba energie v Norsku je srovnatelná s ostatními severskými zeměmi, ale podíl spotřeby elektřiny je poměrně vysoký. Ze statistik vyplývá, že čím vyšší mají norské domácnosti příjmy, tím více využívají forem dopravy, které více škodí životnímu prostředí (využívají automobily s vyšší spotřebou, častěji se přepravují letecky apod.)[NOMF, 2008, s.20]. Proto má význam zabývat se také spotřebními návyky obyvatel. Ty se vláda snaží změnit zaváděním například různých typů ekologických daní, úpravou systému obchodování s emisními povolenkami, systémem ekocertifikace, informováním obyvatel o významu udržitelné spotřeby apod.

⁴⁰ Ministry of the Environment. Norway's emissions targets 30-40 per cent by 2020 [online]. 29.1.2010[cit. 16.6.2010] URL: <http://www.regjeringen.no/en/dep/md/Whats-new/News/2010/Norways-emissions-targets-30-40-per-cent-by-2020.html?id=592502>

⁴¹ Ministry of Petroleum and Energy. *Emissions to air from the petroleum sector* [online]. Publikováno 30.8.2007 [cit. 15.6.2010] URL: <http://www.regjeringen.no/en/dep/oed/Subject/carbon-capture-and-storage/emissions-to-air-from-the-petroleum-sect.html?id=443519>

Norská vláda si také uvědomuje, že by státní úřady měly jít v ekologické a společenské zodpovědnosti příkladem, proto jsou agentury centrální vlády, které pracují v oblasti životního prostředí, podporovány v zavedení certifikace systému environmentálního managementu od třetí strany – ISO 14001 nebo EMAS. Všechny agentury centrální vlády budou muset mít alespoň základní systém ekologického managementu [NOMF, 2008, s. 91].

Norsko je spolu se zeměmi EU zapojeno do systému obchodování s emisními povolenkami, který má v Norsku na starost Agentura pro klima a znečištění (Klima- og forurensningsdirektoratet), která je pod patronací Ministerstva životního prostředí.

Norsko si ale systém obchodování s povolenkami zajímavým způsobem vylepšilo a doplnilo známý povolenkový systém o možnost dobrovolného odkupu emisních povolenek ze strany jak právnických, tak fyzických osob. Tudíž i běžný občan si na zvláštní webové stránce, vytvořené Agenturou pro klima a znečištění, může spočítat ekologickou stopu, kterou způsobuje svými aktivitami nebo dopravním prostředkem, který využívá, a může ji snížit zakoupením příslušného počtu emisních povolenek.

Hodnota takto odkoupených emisních povolenek je vymazána ze systému obchodování. To znamená, že se sníží celková hodnota obchodovatelných povolenek, které má Norsko a norské firmy k dispozici, aby jimi zaplatily za vypouštění skleníkových plynů do ovzduší. Firmy tak jsou ve větší míře nuceny ke snižování vypouštěných emisí a k zavádění efektivnějších výrobních procesů a technologií. Cena povolenek totiž může vzrůst natolik, že se firmám investice do protiemisních opatření vyplatí i ekonomicky.

Z výše uvedených informací je zřejmé, že norský stát je v oblasti udržitelného rozvoje poměrně aktivní a negativní vliv průmyslu ropy zemního plynu a dalších odvětví na životní prostředí se snaží kompenzovat řadou vládních opatření.

4 Cestovní ruch v destinaci Norsko

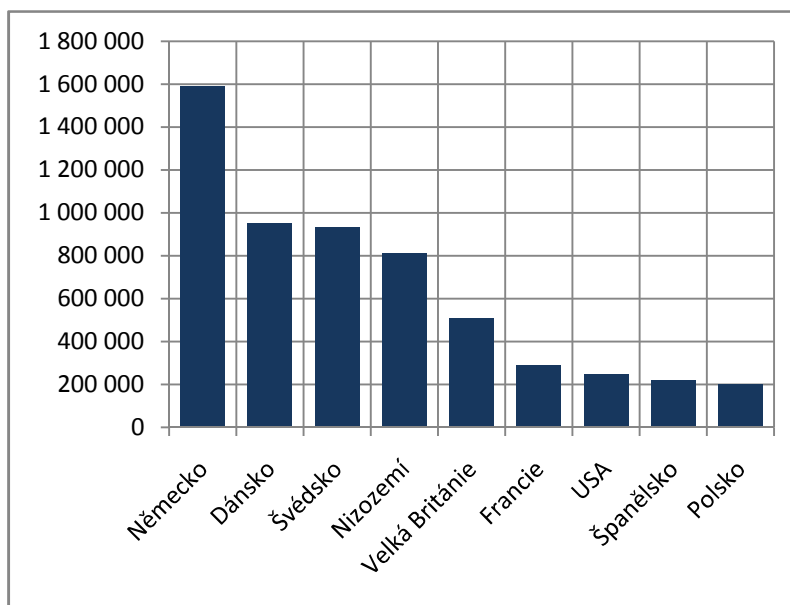
Tato kapitola přiblíží Norsko jako destinaci cestovního ruchu jak z pohledu zahraničních návštěvníků, tak domácích obyvatel. Norský průmysl cestovního ruchu za rok 2009 tvořil celkem 3,3 % HDP a 6,4 % celkové zaměstnanosti. Pro příklad podílu jednotlivých typů podniků cestovního ruchu lze uvést údaje za rok 2008, kdy měly podniky nabízející ubytovací služby celkový obrat 71 miliard CZK a za restaurační služby podniky obdržely 113 miliard CZK [Statistics Norway].

4.1 Příjezdový cestovní ruch

Příjezdový cestovní ruch („incoming“) je definován jako příjezdy zahraničních návštěvníků na území daného státu. Odpovídá aktivnímu zahraničnímu cestovnímu ruchu, jelikož příjmy ze spotřeby zboží a služeb zahraničních návštěvníků znamenají pro danou zemi příliv devizových prostředků, což má kladný vliv na platební bilanci stejným způsobem jako například vývoz zboží. [Indrová a kol., 2009, s. 24]

Informace o norském příjezdovém cestovním ruchu podává norský statistický úřad „Statistisk sentralbyrå“ (Statistics Norway) a vyplývá z nich, že v roce 2009 v Norsku přenocovalo přes 7,5 milionů zahraničních turistů, přičemž 21 % z nich bylo německé národnosti, 13 % tvořili Dánové a 12% Švédové. K dalším častým návštěvníkům Norska v roce 2009 patřili Holanďané a Britové (viz následující graf). Jako celek se těchto pět národností v roce 2009 podílelo na dvou třetinách všech přenocování v norských hromadných ubytovacích zařízeních.

Graf 2 - Počet přenocování zahraničních návštěvníků v Norsku - dle národnosti (2009)

Zdroj: Statistics Norway

V roce 2009 činily průměrné náklady na ubytování v norském hotelu 2786 CZK za noc. Počet hostů, kteří toho roku strávili noc v norských hotelích, kempech, prázdninových ubytovacích zařízeních a hostelích, dosahoval celkového počtu 28,1 milionů. Nejvyšší přílivy návštěvníků Norsko zaznamenává v letních měsících s příchodem teplejšího slunečného počasí a delšího denního světla. Zahraniční turisté strávili v Norsku v roce 2008 průměrně 7 dní

Za rok 2007 utratili turisté v Norsku celkem v přepočtu 1,071 bilionů CZK, z toho útrata zahraničních turistů činila 322,8 miliard CZK (nejvyšší položkou byly služby osobní dopravy) [Statistics Norway].

Norsko jako destinace cestovního ruchu očima zahraničních návštěvníků

Společnost Innovation Norway nechala na podzim roku 2005 provést rozsáhlý průzkum, který analyzoval pozici Norska jako destinace cestovního ruchu a zjišťoval, čím je Norsko pro návštěvníky zajímavé a atraktivní a co by je mohlo motivovat k realizaci dovolené v této zemi.

Do průzkumu se zapojilo přes 14 000 respondentů⁴², kteří vyhledávají dovolenou v přírodě a pocházejí z 13 převážně evropských zemí.⁴³ Byli tedy součástí tržního segmentu, který má pro rozvoj cestovního ruchu v Norsku největší potenciál. Destinace Norsko byla v průzkumu konfrontována s 15 dalšími zeměmi, které jsou relevantní z pohledu přírodně orientovaného cestovního ruchu a nabízí se tak zajímavé srovnání.

Z průzkumu vyplývá, že dotazovaní vnímají Norsko především jako lokalitu slibující „zážitky z krásné a čisté přírody“ a „zážitky z aktivního pobytu v přírodě“, ale vyjadřují také kladný vztah k „místní kultuře a způsobu života“. Stojí ale za upozornění, že Švédsko a Finsko dosahují vyšších hodnot v ukazateli „zážitky z krásné a čisté přírody“ a velmi se blíží norským hodnotám v ukazateli „zážitky z aktivního pobytu v přírodě“.⁴⁴

⁴² Innovasjon Norge. *Norges nåværende posisjon som turistreisemål* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/Arkiv/Merkevaren-Norge/Norges-navarende-posisjon-som-turistreisemal/>

⁴³ Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Dánsko, Polsko, Itálie, Rusko, Finsko, Německo, USA, Španělsko, Holandsko, Švédsko, Francie a Norsko.

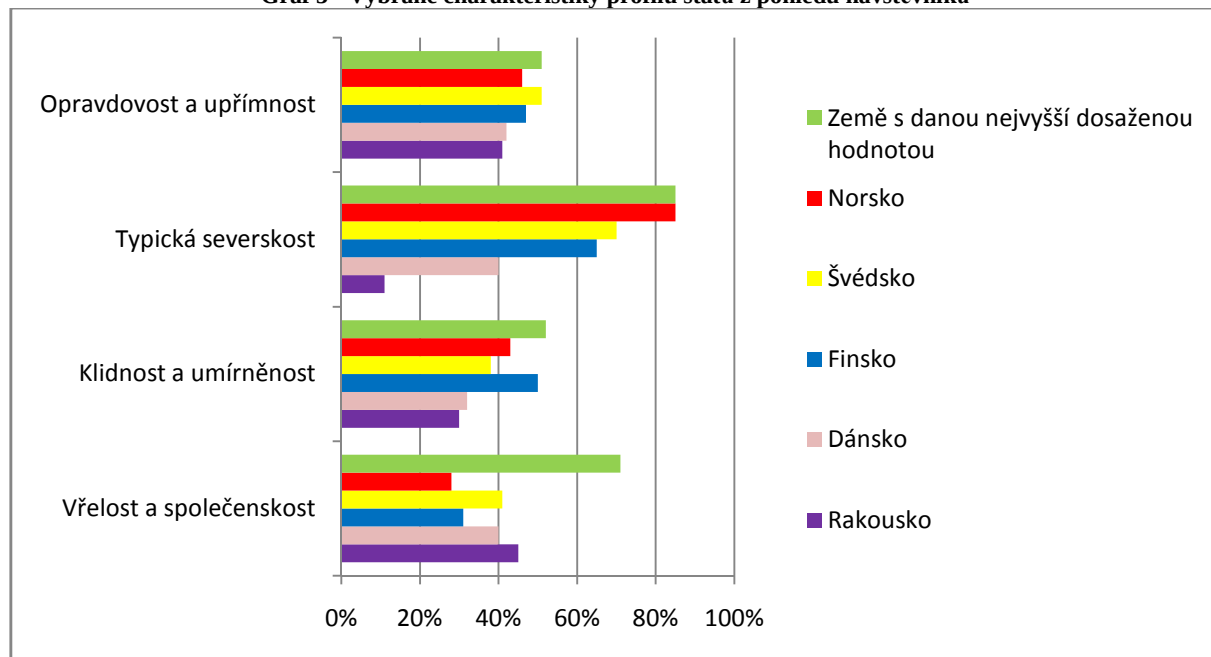
⁴⁴ Innovasjon Norge. *Norges nåværende posisjon som turistreisemål* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/Arkiv/Merkevaren-Norge/Norges-navarende-posisjon-som-turistreisemal/>

Norsko je z pohledu respondentů bezpečnou a relativně snadno dostupnou destinací a nijak zvlášť se ve vztahu hodnoty zážitku a vynaložených peněz neliší od výsledků, kterých v průzkumu dosáhlo Švédsko, Finsko a Švýcarsko.

Průzkum také zjišťoval, jakou má Norsko v očích návštěvníků image. Výsledky Norska byly porovnávány s hodnotami Švédska, Finska, Dánska a Rakouska. Jak je patrné z následujícího grafu, Norsko je pro návštěvníky typické svým severským charakterem, a to dokonce i ve větší míře než je tomu u ostatních skandinávských států. Innovation Norway hodnotí tuto výraznou severskou image Norska jako předpoklad pro úspěšné budoucí odlišení od ostatních skandinávských zemí.

Respondenti dále charakterizují Norsko a jeho obyvatele jako „opravdové a upřímné“ a „klidné a umírněné“. Švédsko je ale očima návštěvníků opravdovostí a upřímností charakterističtější a Finsko je na stejné úrovni s Norskem. Hodnoty ukazatele klidnosti a umírněnosti jsou pro Norsko relativně vysoké, ale Finsko je předčí. Švédsko je na třetím místě. Vřelost a společenskost dle šetření není pro Norsko příliš typická. Zajímavé jsou v tomto případě výsledky Švédska a Dánska, které jsou relativně vysoké a jsou v závěsu za hodnotami Rakouska, které z této pěti zemí dosahuje v tomto ukazateli nejvyšších hodnot.

Graf 3 - Vybrané charakteristiky profilu států z pohledu návštěvníků

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat z průzkumu Innovation Norway (2005).

Innovation Norway se v průzkumu zajímalo také o obecnou znalost Norska jako turistické destinace. Ačkoliv je Norsko nepříliš známou destinací, která se v zahraničních médiích příliš neobjevuje, Innovation Norway na základě šetření soudí, že není třeba zveličovat relativně nízké povědomí o Norsku jako destinaci cestovního ruchu.⁴⁵

Z průzkumu vyplynulo, že přibližně 8 z 10 návštěvníků má malé nebo žádné povědomí o Norsku jako turistické destinaci. Ale ostatní skandinávské státy se od Norska příliš neliší, Švédsko je mezi zahraničními návštěvníky o něco známější, ale Dánsko, Finsko a Island nabývají horších hodnot než Norsko.⁴⁶

Dotazovaní měli také odpovídat na otázku, zda a případně kolikrát vyjeli do Norska na dovolenou. Je poměrně logické, že nejčastějšími návštěvníky jsou obyvatelé okolních států. V Norsku minimálně jednou strávilo dovolenou 80 % Švédů, téměř 80 % Dánů a přes 60 % Finů. Z celkového počtu respondentů dosahovala tato hodnota na úrovni 10 %.⁴⁷

Pro shrnutí předchozích údajů lze konstatovat, že průzkum Innovation Norway prokázal, že si Norsko nedokázalo vytvořit jasnou pozici na zahraničním trhu cestovního ruchu a z pohledu návštěvníků v relativně velké míře profilově splývá s ostatními skandinávskými zeměmi. Titul nejvýznamnějšího norského konkurenta na poli cestovního ruchu přitom připadá Švédsku. Norsko by tedy mělo jasněji vyprofilovat svou image v komunikaci s okolním světem a s potenciálními zahraničními návštěvníky.⁴⁸

Problematické je pro Norsko také to, že je jako turistická destinace mezi lidmi relativně málo známé a stejně tak lidé většinou netuší, jaké atraktivity může Norsko nabídnout. A to dokonce není příliš známé ani Norům a Švédům. Innovation Norway se ale domnívá, že Norsko má dobrý potenciál pro zlepšení a zřetelnějšímu vymezení Norska jako destinace cestovního ruchu a nalákání většího počtu turistů.⁴⁹

⁴⁵ Innovasjon Norge. *Kjennskapen til Norge som turistreisemål* [online]. [cit. 21.5.2010]. URL: <http://www.innovasjonnorge.no/Satsinger/Reiseliv/Arkiv/Merkevaren-Norge/Kjennskapen-til-Norge-som-turistreisemal/>

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Innovasjon Norge. *Fornyet merkevarestrategi* [online]. [cit. 15.6.2010]. URL: <http://www.innovasjonnorge.no/Satsinger/Reiseliv/Arkiv/Merkevaren-Norge/Fornyet-merkevarestrategi/>

⁴⁹ Tamtéž.

Společnost Innovation Norway se v reakci na výsledky šetření rozhodla začít pracovat na formulaci jasného sdělení, které by následně bylo zákazníkům služeb cestovního ruchu komunikováno za účelem nalákat do země více turistů s vysokou kupní silou. Stěžejní myšlenkou, kterou nové sdělení mělo nést, a novou silnou a působivou turistickou značkou pro Norsko měla být „svěžest“.⁵⁰

Norsko mělo být představováno jako země svěžesti, kterou si návštěvníci mohou užít prostřednictvím „jedinečně krásné, kouzelné, kontrastní a čisté přírody, okořeněné atraktivními aktivitami a zážitky z místní kultury a životního stylu.“⁵¹

V tomto kontextu je například ovšem poměrně zarážející, jaký videosnímek společnost Innovation Norway v současné době volí pro propagaci destinace Norsko na internetu. Na úvodní stránce turistického portálu Visitnorway.com, zacíleného především na zahraniční návštěvníky, je prezentováno pětiminutové video "Norway. Powered by Nature"⁵², kterým se Innovation Norway snaží nalákat zahraniční návštěvníky na největší norské přírodní i kulturní atrakce. Záběry norské přírody jsou sice působivé a stejně tak upoutá pozornost i zajímavá a svěží fotografie Geirangerfjordu, která dominuje na indexové webové stránce v místě určeném pro přehrání zmíněného videosnímku, avšak po jeho spuštění je divák poněkud nemile překvapen. Tento snímek rozhodně přívlastkem „svěží“ charakterizovat nelze a dá se spíše jen pochybovat, zda tímto vůbec může být divák na strávení dovolené v Norsku nalákán.

Celkově videosnímek působí spíše ponuře než svěže, což je pravděpodobně zapříčiněno především hudbou zvolenou pro doplnění videosekvencí. Ta by byla zřejmě vhodná pro podbarvení scén nějakého strašidelného nebo napínavého filmu, ovšem pro znázornění svěžího image Norska je naprosto nevhodná.

Je nutno také podotknout, že i některé záběry zvolené pro prezentaci norské kultury rozhodně nelze považovat za něco, co by nalákalo široké vrstvy zahraničních návštěvníků. Jako příklad lze uvést část videosnímku, kdy se pár mladých lidí vydává na cestu vlakem a krátí si čas pozorováním divoké norské přírody. Tento záběr je ale zakončen scénou, kdy se vlak za hlasitého trubení řítí do černého tunelu, což je navíc natočeno z pohledu diváka, jako by se do temného tunelu řítí přímo on.

⁵⁰ Innovasjon Norge. *Fornytt merkevarestrategi* [online]. [cit. 15.6.2010]. URL: <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/Arkiv/Merkevaren-Norge/Fornytt-merkevarestrategi/>.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Video: Norway. *Powered by Nature (5 minutes)* [online]. [cit. 15.6.2010]. URL: <http://www.visitnorway.com/>

Přinejmenším zvláště působí také, s trochou nadsázky řečeno, až hororové záběry na pláči zkřivenou dětskou tvář jedné ze známých soch Vigeland parku v Oslu, která je na videosnímku navíc smáčená deštěm za doprovodu hromů a blesků. Nakolik ve videosnímku „osvěží“ dojmy z norské přírody relativně dlouhý záběr na dva motorkáře projíždějící se krajinou je také diskutabilní.

Propagační videosnímek „Norway. Powered by Nature.“ nemůže tedy příliš přispívat k vytvoření čitelnějšího profilu Norského království mezi zahraničními návštěvníky a není příliš pravděpodobné, že zapříčiní zvýšení zájmu potenciálních zákazníků navštívit tuto destinaci.

Přesto je nutno na závěr podotknout, že celkové propagační a informační aktivity Innovation Norway prostřednictvím portálu Visitnorway.com jsou velmi dobré, zpracování webových stránek je kvalitní, jak po stránce designu, tak obsahu, a portál je tak jedním z nejvýznamnějších propagačních nástrojů destinace Norsko.

Travel awards

Jak vyplývá ze statistických údajů za rok 2009 [Statistics Norway], jsou Britové pátými nejčastějšími zahraničními návštěvníky v Norsku. To, že Norsko jako místo pro zahraniční dovolenou zaznamenává u Britů úspěch, je patrné také z výsledků průzkumu a soutěže o ocenění „Travel Awards“, do kterého se zapojilo 19 248 čtenářů britského deníku Guardian a týdeníku Observer.⁵³

Norsko bylo zvoleno po Švýcarsku druhou nejoblíbenější evropskou zemí pro strávení dovolené a bylo dokonce úspěšnější než Švédsko, které skončilo na 4. místě. Dánsko obsadilo 6. místo. Kromě toho ještě norský pobřežní expres „Hurtigruten“ získal od britských čtenářů titul páté nejlepší lodní linky.⁵⁴

⁵³ Guardian.co.uk. *Travel Awards 2009 winners* [online]. Published: 20.10.2009 [cit. 16.6.2010]. URL: <http://www.guardian.co.uk/travel/2009/oct/20/travel-awards-2009-winners>

⁵⁴ Tamtéž.

Innovation Norway tyto úspěchy odůvodňuje dobrou marketingovou strategií a atraktivitou Norska jako destinace pro cestovní ruch a slibuje si od toho zvýšení zájmu nejen ze strany britských turistů.⁵⁵ Norské úspěchy v podobných soutěžích mohou totiž být významným marketingovým nástrojem, který lze na podporu propagace Norska jako destinace cestovního ruchu využít.

Jak vnímají zahraniční návštěvníci norskou krajinu

Norská Rada pro výzkum (Norges forskningsråd) podpořila multidisciplinární studii, která zkoumala část souostroví Lofoten a Vesterålen. Hlavním cílem tohoto projektu bylo zmapovat vnímání konkrétního typu krajiny dané oblasti z pohledu zahraničních návštěvníků a zaměřila se na tři hlavní prvky, které, jak autoři výzkumu předpokládali, zpravidla návštěvník na krajině oceňuje – charakterističnost pro danou lokalitu, bujnost přírodní vegetace a míra vlivu člověka na krajinu.⁵⁶

Z výzkumu vyplynulo, že za esteticky nejatraktivnější typ krajiny zahraniční návštěvníci považují neúrodné skalnaté pobřeží, to následují rybářské vesničky a pustá původně zemědělská krajina dnes zarostlá loukami s převahou rostlin, jako je např. pryskyřník prudký, kerblík lesní nebo vrbka úzkolistá. Nejméně oblíbeným typem krajiny jsou dle průzkumu zpustlé louky porostlé metlicí trsnatou (druh trávy) a pobřežní svahy s jehličnatými stromy. Stojí za zmínku, že lesní plocha na zkoumaném území se za období od 1985 do 2007 rozrostla o více než 30 %, především z důvodu omezení kultivace půdy, pastevectví a lesnictví.⁵⁷

Preferenční hodnocení návštěvníků nepotvrdilo, že bujná vegetace a nízký vliv člověka na krajinu patří k důležitým estetickým hodnotám. Na druhou stranu je zřejmé, že zahraniční návštěvníky neoslovuje norská zemědělská krajina.

Na základě všech uvedených výzkumů lze vyvodit, že za výraznou atraktivitu destinace Norsko je návštěvníky považována zejména příroda, což nahrává rozvoji především přírodně orientovaných forem cestovního ruchu.

⁵⁵Innovasjon Norge. *Norge kâres til et av favorittlandene i Europa* [online]. [cit. 16.6.2010]. URL: <http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Reiseliv/Nyheter/Nyhetsarkiv/Norge-kares-til-et-av-favorittlandene-i-Europa/>

⁵⁶Fyhri, A. a kol. *Foreign tourists' landscape perceptions and preferences in Lofoten and Vesterålen, Northern Norway*. Transportøkonomisk institutt, [online]. Published 2009 [cit. 18.6.2010]. URL: <http://www.toi.no/article28252-25.html>

⁵⁷Tamtéž.

4.2 Cestovní ruch domácího obyvatelstva

Cestovní ruch norského obyvatelstva lze rozlišovat na domácí cestovní ruch, tedy cestovní ruch Norů na území svého státu, a na výjezdový cestovní ruch („outgoing“), který zahrnuje výjezdy Norů do zahraničí a odpovídá pasivnímu zahraničnímu cestovnímu ruchu, protože odčerpává devizové prostředky a má tedy pasivní vliv na platební bilanci státu. Tento druhý typ cestovního ruchu má podobný vliv na platební bilanci jako dovoz zboží, proto se často nazývá „neviditelným importem“. [Indrová a kol., 2009, s. 24]

V následujícím textu budou využívány statistické údaje z roku 2007 a 2009, proto je třeba objasnit obsahový význam pojmu „výjezd na dovolenou“, který se v jednotlivých statistikách liší. Naposledy v roce 2007 byla dovolená posuzována jako pobyt mimo místo bydliště, který zahrnuje alespoň 4 přenocování. Od roku 2008 ale norský statistický úřad změnil metodologii a za dovolenou je považován každý pobyt s alespoň jedním přenocováním, což výrazně mění statistické výsledky (více viz graf v příloze 2 a 3). Všechny údaje v dalším textu, které se týkají dovolené v souvislosti s rokem 2007, nebo 2009, je třeba tedy vkládat do kontextu dle výše uvedených definic.

V některých informačních zdrojích⁵⁸ se ovšem v reakci na statistiky za rok 2009 mylně tvrdí, že bylo zestereotypizované a touroperátory zveličované, že Norové mají v oblibě destinace Jižní Evropy a především Španělska, což prý už neplatí a nejoblíbenější destinací je Švédsko, v závěsu s Dánskem a Španělsko kleslo až na třetí místo v oblíbenosti. Toto tvrzení se sice zakládá na reálných číslech Statistics Norway, ale interpretace je velmi zkreslená právě kvůli výše uvedenému odlišnému obsahu pojmu „výjezd na dovolenou“. Nové statistiky zahrnují i krátkodobé např. víkendové pobyty, které skutečně Norové nejčastěji tráví u svých nejbližších zahraničních sousedů. Stále ovšem platí, že v případě delší dovolené patří Španělsko k nejoblíbenější destinaci Norů.

⁵⁸ Např. v internetovém zpravodajství Views and News from Norway. *Sweden beats Spain as holiday spot* [online]. Publikováno 16.6.2010 [cit. 20.6.2010]. URL: <http://www.newsinenglish.no/2010/06/16/sweden-beats-spain-as-holiday-spot/>

Norové ve věku 16 až 79 let v roce 2009 uskutečnili celkem 21,2 milionů cest s minimálně jedním přenocováním. 31 % z celkového počtu cest tvořily výjezdy Norů do zahraničí. Vícedenní dovolené ale tráví Norové převážně v zahraničí, jak vyplývá z údajů za rok 2007, kdy téměř 60 % všech cest bylo uskutečněno do zahraničí. Pro porovnání Španělé nebo Řekové trávili svou dovolenou v zahraničí jen přibližně z 10 % [Statistics Norway].

V roce 2007 vycestovalo na dovolenou přibližně 80 % z celkového počtu obyvatel. V průměru podnikli Norové ročně 1,7 cesty. Během pobytů v zahraničí upřednostňují Norové cestování letadlem a ubytování v hotelích, zatímco na domácích cestách nejčastěji k dopravě využívají osobní automobil a ubytování v soukromí. [Statistics Norway]

Výše ročního příjmu ovlivňuje frekvenci výjezdů Norů na dovolenou. V roce 2007 vyjelo na dovolenou pouze 5 z 10 osob z domácností s nižším ročním příjmem (322 800 až 645 600 CZK), zatímco z domácností s příjmem nad 1 614 000 CZK vyjelo na dovolenou 9 z 10 osob. Vyšší příjem ale automaticky neimplikuje delší dobu pobytu strávenou na dovolené. Naopak nejnižší příjmové skupiny, které tvoří zejména studenti a senioři, tráví na dovolených nejdelší dobu, což může být zapříčiněno větším fondem volného času, než jakým disponují vyšší příjmové skupiny. [Statistics Norway]

Z údajů za rok 2007 i 2009 je patrné, že norské ženy jezdí na dovolenou častěji než norští muži. V roce 2007 vyjelo minimálně jednou na dovolenou 82 % žen, ale jen 75 % mužů. Tyto výsledky mohou být ovlivněny tím, že norští muži častěji vyjíždějí na obchodní cesty, což může jejich touhu cestovat částečně naplňovat. Norské ženy také cestují na delší dobu, což je do jisté míry z důvodu jejich častějších cest do zahraničí. [Statistics Norway]

Pro norský domácí cestovní ruch je také typické využívání chat⁵⁹ a dalších přechodných ubytovacích zařízení, které velká část Norů vlastní a využívá je pro rekreační účely. V roce 2008 dosahoval počet prázdninových obydlí v Norsku hodnotě 418 000, přičemž většina z nich se vyskytuje v krajích Oppland a Buskerud (severozápadně od Osla). Více než 20 % všech domácností vlastní prázdninový dům, což více méně v nezměněném poměru trvá od roku 1980.

⁵⁹ Anglicky je velice rozšířené označení „cabin“, což bude v této práci přeloženo jako „chata“.

V polovině 80. let 20. stol. byla nově postavená obydlí téměř třikrát větší než nové prázdninové domky. Trend se ale postupně měnil a v současné době ve velikostech nových standardních domů a chat nejsou velké rozdíly. Celkově 6 % domácností vlastní karavan a 14 % vlastní plachetnici nebo motorový člun [Statistics Norway].

V souvislosti s norským domácím cestovním ruchem se hodí uvést, jakým způsobem je v Norsku využívána přeprava osobními automobily. Z průzkumu provedeného roku 2005 vychází najevo, že při jízdě autem cestuje ve většině případů řidič sám, což činí 63 % všech cest autem. Ve 25 % případů má řidič jednoho spolujezdce a v 11% cestuje řidič se dvěma nebo více spolujezdci. V porovnání obsazenosti automobilů s rokem 1985, kdy dosahovala hodnoty 1,66 osoby na automobil, tak došlo k poklesu na 1,54 osoby na automobil [Vågane, 12/2009, s. ii].

5 Analýza udržitelného cestovního ruchu v destinaci Norsko

5.1 Vybrané předpoklady rozvoje udržitelného cestovního ruchu v destinaci Norsko

Tato kapitola se blíže zaměří na analýzu předpokladů pro rozvoj udržitelných forem cestovního ruchu v destinaci Norsko. Tyto předpoklady je možné vnímat také jako příčiny, které vedly k tomu, že je rozvoj udržitelného cestovního ruchu na současné úrovni. Největší měrou k rozvoji cestovního ruchu s prvky udržitelnosti přispívá potenciál norského přírodního prostředí, hodnotová orientace norské společnosti a s tím související přístup vlády k zachování životního prostředí a kultury. Vhodně vytvořené a nastavené legislativní normy, stejně tak systémy ekologické certifikace mají také nemalý dopad na udržitelný rozvoj cestovního ruchu.

5.1.1 Přírodní atraktivita

Jak už bylo řečeno, v Norsku se nejlépe daří rozvíjet formy přírodního cestovního ruchu. Norská krajina je v tomto kontextu hodnotným aktivem a má na rozvoj udržitelných forem cestovního ruchu podstatný vliv.

Norská příroda nabízí také široké možnosti pro outdoorovou rekreaci, kterou se rozumí různé venkovní aktivity, které se mohou konat jak v městském parku, tak v divoké přírodě a zahrnovat organizované hry i jiné skupinové nebo individuální činnosti [Jafari, 2000].

Příroda v Norsku láká především k turistice, cyklistice, kempování, fotografování, piknikování, plavání, lezení po skalách nebo horolezectví. Oblíbenou turistickou atrakcí je také jízda na raftu, kanoích nebo kajaku, jízda se psím spřežením, rybaření, pozorování ptáků nebo jiné divoké zvěře.

V zimě jsou v Norsku výborné podmínky pro lyžování a bruslení. Často se lze setkat s uměle a specificky pro zimní sezónu vytvořeným kluzištěm dokonce na různých náměstích nebo jiných veřejných prostranstvích větších měst, což je ostatně běžné i v jiných skandinávských zemích.

Norské fjordy

Řada norských obyvatel i zahraničních návštěvníků považuje krajinu norských fjordů za nejkrásnější na světě. Není proto divu, že jsou fjordy Geirangerfjord a Nærøyfjord zapsány od roku 2005 na seznam Světového přírodního dědictví UNESCO (viz obrázek v příloze). Jsou od sebe vzdáleny asi 120 km, leží severovýchodně od města Bergen a jsou považovány za nejvýjimečnější původní fjordovou krajinu. Úzké a strmé skalní stěny fjordů sahají až do výšky 1 400 m nad hladinu Norského moře a spolu se spoustou vodopádů, listnatých a jehličnatých lesů, horských hřbetů a ledovcových jezer s průzračně čistou vodou vytváří jedinečnou přírodní scenérii.

V říjnu 2009, stejně jako v roce 2004, byly norské fjordy zvoleny za jednu ze 133 nejproslulejších světových destinací, které jsou zachovávány udržitelným způsobem a umí se vypořádávat s přílivem masového turismu. Na hodnocení se podílelo 437 odborníků ze střediska Center for Sustainable Destinations a časopisu Traveler Magazine společnosti National Geographic. Norské fjordy obdržely maximální počet bodů, především díky tomu, jakým způsobem je toto velkolepé a unikátní přírodní prostředí zachováváno [Walljasper, 2009].

Hodnotitelé posuzovali destinace na základě šesti kritérií: environmentální a ekologická kvalita, společenská a kulturní integrita, stav historických budov a archeologických nálezů, estetický vzhled, kvalita managementu cestovního ruchu a výhled do budoucna. Norské fjordy z hodnocení vyšly jako relativně nenarušená destinace ve výborném stavu, u které je pravděpodobné, že si tyto kvality uchová i v budoucnu [Walljasper, 2009].

Geirangerfjord ale čelí vysokému přílivu turistů. Každoročně sem zavítá přes 600 000 návštěvníků a přes 150 výletních lodí [Ham, A. a kol, 2008]. Nežádoucím vlivu masového turismu ale úspěšně brání vhodně aplikovaný management udržitelného cestovního ruchu, který se odráží například v zavedení poměrně krátké turistické sezóny – od poloviny června do srpna. Mimo toto období je nabídka služeb cestovního ruchu zřetelně zúžena, což komplikuje návštěvu mimo sezónu a celoroční nadměrný příliv turistů je tak výrazně omezován.

Ovšem ani klenotu ze seznamu Světového přírodního dědictví UNESCO s regulovaným cestovním ruchem se nevyhýbá negativní dopad zvýšeného turistického zájmu. V neděli 12. července 2009 byla místní policie informována, že došlo v Geirangerfjordu k havárii a z výletní lodi Spirit of Adventure uniklo blíže nespecifikované množství nafty. Norway Post několik dní po havárii informoval⁶⁰, že k většímu poškození ekosystému Geirangerfjordu nedošlo, jelikož včasným zásahem se většinu nafty podařilo zachytit a pobřeží bylo zasaženo jen v relativně malém rozsahu a bylo následně vyčištěno.

Ekologické organizace přesto požadují přísnější dohled nad lodní dopravou podél norského pobřeží, mimo jiné také z důvodu, že zmiňovaná událost není ojedinělá, například v uvedeném měsíci šlo již o druhou nehodu podobného typu. WWF dokonce požaduje, aby bylo použití těžkého oleje ve výletních lodích zakázáno, protože představuje nezanedbatelné riziko pro zranitelné a hodnotné pobřežní oblasti.⁶¹

⁶⁰ Solholm, R. Norway Post. *Only minor damage from Geiranger oil spill* [online]. Published 15.7.2009 [cit. 19.5.2010]. URL: <http://www.norwaypost.no/news/only-minor-damage-from-geiranger-oil-spill.html>

⁶¹ Jensen, N. WWF. *Oljeutslipp i Geiranger - cruiseskip må få forbud mot tungolje* [online]. Published 12.7.2009 [cit. 19.5.2010]. URL: http://www.wwf.no/dette_jobber_med/miljopolitikk_og_lovverk/nyheter/?24780/Oljeutslipp-i-Geiranger---cruiseskip-m-f-forbud-mot-tungolje

5.1.2 Přístup společnosti

Současný stav a míra rozvoje udržitelného cestovního ruchu v nezanedbatelné míře vychází z tradičních hodnot norské společnosti, především z kladného vztahu k přírodě. Tradiční etické a morální hodnoty, stejně tak sklon norské společnosti k filantropismu a dobrovolnictví rovněž pomáhají principy udržitelnosti implementovat.

Nelze sice tvrdit, že se všichni norští občané se zmíněnými tradičními hodnotami ztotožňují, především hodnoty mladších generací se začínají od těchto principů mírně odchylovat, ale řada Norů má k přírodě a outdoorovým aktivitám stále silný vztah. O tom svědčí nejenom statistické údaje o účasti norského obyvatelstva na outdoorových aktivitách, ale také například existence Norského turistického spolku (DNT), který se snaží své činnosti provozovat v souladu s přírodou a usiluje o zachování životního prostředí.

5.1.2.1 Norský turistický spolek (DNT)

Den Norske Turistforening (DNT), neboli česky Norský turistický spolek, lze považovat za největší norské sdružení, které se zaměřuje na outdoorové aktivity. Klade si za cíl „propagovat poctivé, aktivní, všestranné a k životnímu prostředí přátelské outdoorové aktivity a zachovávat přírodu a kulturní krajinu.“⁶²

DNT byl založen již v roce 1886 a dnes má zhruba 232 000 členů sdružených v 56 místních členských organizacích po celém Norsku. Členská sdružení se starají o ubytovací zařízení, která mají k dispozici, značí cesty a lyžařské stezky. Celkem udržují síť 20 000 km značených pěších stezek a 7000 km značených lyžařských tratí.⁶³

Členské organizace také trénují a kvalifikují vedoucí letních i zimních výletů. Každý rok se koná přibližně 4 000 výletů, které přilákají více než 100 000 účastníků.⁶⁴ DNT v Norsku vede v nabídce vysokohorských sportů a dobrodružných aktivit a každý rok pořádá kurzy horolezectví a ledovcové turistiky.

⁶² DNT. *Den Norske Turistforening* [online]. [cit. 15.6.2010]. URL: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=9

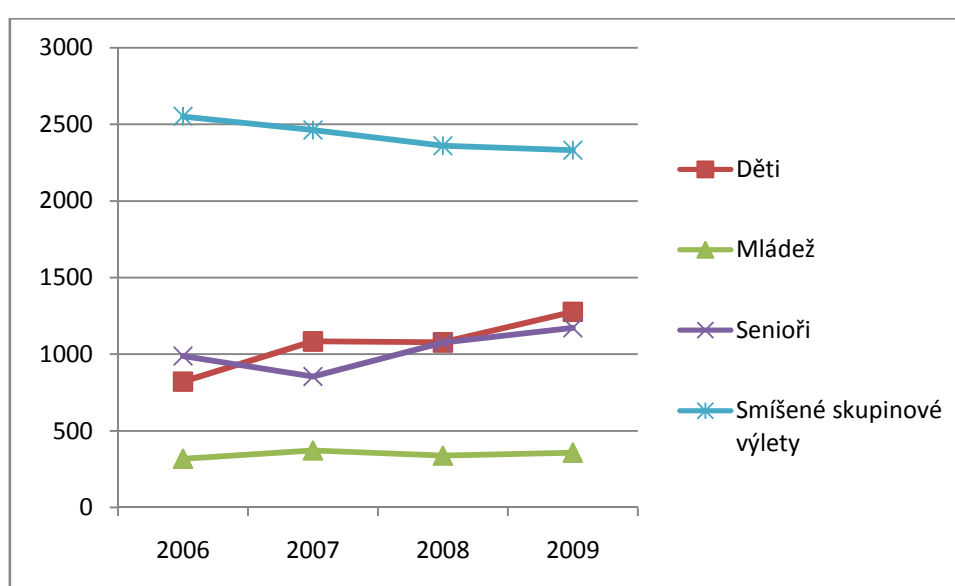
⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

V roce 1999 byl založen Dětský turistický klub, který má v současné době více než 16 000 členů do 12 let. DNT na svých webových stránkách informuje, že počet mladých lidí, kteří se stávají členy DNT, roste. V roce 2004 patřilo mezi členy 18 000 mladých lidí ve věku 13 až 26 let. Pro snadnější organizaci aktivit je mládež dále rozdělena do dvou skupin dle věku - školní věk 13-18 a mládež/studenti 19-26.⁶⁵

Níže uvedený graf znázorňuje vývoj počtu aktivit v období let 2006 - 2009 pro vybrané skupiny účastníků. Z grafu je patrný pozvolný nárůst počtu organizovaných aktivit pro děti a seniory a stagnující počet aktivit pro mládež.

Graf 4 - Vývoj počtu aktivit DNT v letech 2006 až 2009 dle typu účastníků

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat DNT.

Ubytovací služby DNT

Zajímavý je způsob nabídky ubytovacích služeb, které DNT poskytuje. DNT disponuje celkem více než 450 chatami rozmístěnými po celém Norsku. Naznačení lokalizace jednotlivých typů chat a dalších zařízení a sítě letních a zimních stezek je možné vidět v příloze.

⁶⁵ DNT. *Den Norske Turistforening* [online]. [cit. 15.6.2010]. URL: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=9

DNT provozuje tři druhy ubytovacích zařízení chatového typu. Jako první lze jmenovat chaty s obsluhou, které mají někdy vysoký komfort hotelového typu a jsou zde zajištěny i stravovací služby a personálem jsou podávány snídaně a večeře. Druhým typem jsou samoobslužné chaty, kde sice není přítomen obsluhující personál, ale jsou vybaveny vším potřebným na vaření a spaní, včetně zásob potravin. Jako třetí typ ubytovacích zařízení DNT zajišťuje chod tzv. bezobslužných chat, kde nemají návštěvníci k dispozici žádné zásoby potravin. V chatě lze většinou najít zásobu dřeva na topení, plyn, kuchyňské vybavení, ubrusy, lůžka s dekami nebo polštáři a peřinami. DNT ale doporučuje si pro přenocování vzít vlastní spacák.

Nabídka tohoto typu ubytování je založena na tom, že kdokoliv může přijít do chaty a přenocovat tam, aniž by si dopředu rezervoval nějaké ubytování, nebo za něj předem platil. Servis v samoobslužných chatách a chatách bez obsluhy je navíc založen na čestném a upřímném přístupu návštěvníků a předpokládá se, že nejen, že nepoškodí nic z ubytovacího ani dalšího zařízení, ale ani nic nezciží a zaplatí za svůj pobyt a spotřebu jídla. DNT tvrdí, že to zatím stále funguje.

Během doby, co DNT provozuje tento typ služby, se vyskytly případy odcizení schránky na peníze, která byla umístěna v chatě pro platbu návštěvníků za ubytování. Z rozhovorů s místními obyvateli norského původu vyplynulo, že se domnívají, že jsou za tyto krádeže zodpovědní především cizinci – ať už zahraniční návštěvníci nebo imigranti. V dřívějších dobách prý k něčemu takovému nedocházelo.

DNT ale již vyvinulo systém, jak podobným situacím zabránit, nebo je alespoň minimalizovat, k čemuž napomáhá například umožnění platby za ubytování převodem z bankovního účtu nebo způsob zamykání chat. Ne všechny chaty zůstávají odemčené. Mohou být zamčeny zvláštním klíčem, který je třeba si předem vyzvednout v kanceláři konkrétní členské organizace DNT, nebo lze pro vstup do chaty použít univerzální klíč, který je proti záloze poskytnut všem osobám, které se stanou členy DNT.

V chatách DNT platí následující pravidla:

- Turisté se musí při příchodu do kabiny zapsat.
- Návštěvníci se o sebe musí postarat sami (dojít si pro vodu, uvařit, umýt nádobí a nasekat dříví).
- Pokud je v kabině správce, bude každému přiřazena postel, v opačném případě si ji musí každý zajistit sám.
- Před opuštěním kabiny po sobě musí návštěvníci uklidit.
- Každý má právo využít chatu, ale členové sdružení DNT mají přednostní právo využít postel jako místo ke spaní. V chatě je vždy místo pro všechny, ale je-li plno, musí někdo spát na matraci na zemi.

Na webových stránkách DNT lze nalézt podrobné rady pro pobyt v horách (stručný výpis v příloze), stejně tak další bezpečnostní pravidla a doporučení. Užitečné jsou informace o tom, jak si postavit iglú nebo jiný sněhový úkryt pro případ nouze nebo jak poskytnout první pomoc. Cestovatelé také před výletem ocení rady, co si s sebou vzít do batohu a jak si do něj všechny potřebné věci sbalit a jak se na výlet obléct. DNT také nabízí tipy na výlety pro rodiny s dětmi a poradí například i s výběrem bot na horskou turistiku.

DNT kromě ubytovacích služeb nabízí také služby průvodcovské a pořádá i různé vzdělávací a dovednostní kurzy – např. jízdu na kajaku, horolezecké nebo houbařské kurzy.

Výhodou členství ve sdružení DNT, kromě zmiňované dlouhodobé zápůjčky univerzálního klíče DNT proti záloze, je také sleva na ubytování v chatách turistických organizací (nejen v Norsku, ale i ve Švédsku, Finsku a Islandu), nákup map a turistického vybavení se slevou, noví členové mají navíc první rok jízdy s Nor-Way Bussekspress zdarma na jakoukoliv vzdálenost. Členové mohou dále využívat řady dalších slev a výhodných nabídek např. na nákup pojištění, na přepravu vlakem atd.

Členy DNT se mohou stát i zaměstnanci firem, které je přihlásí a zaplatí za ně členský poplatek. Ten za dospělou osobu pro rok 2010 činí zhruba 1650 CZK, lidé nad 67 let platí přibližně 1280 CZK a odstupňované jsou i další slevy pro studenty, děti apod.⁶⁶ Je možné získat i celoživotní členství nebo lze darovat členství jako dar.

DNT se prohlašuje za ekologickou organizaci a velkou měrou se podílí na ochraně přírody. Podporuje třídění odpadu a ekologicky šetrné způsoby přepravy. Usiluje o striktní zákaz používání motorových dopravních prostředků mimo vymezený prostor.

K základním cílům DNT patří nabídnout co nejvíce lidem příjemné zážitky z pobytu v přírodě, která by zároveň byla chráněna a dlouhodobě zachovávána. DNT pracuje dle principů prevence, udržitelnosti a ochrany biologické rozmanitosti. Ve svých ubytovacích zařízeních nabízí místní potraviny a podporuje tak místní ekonomický rozvoj.⁶⁷

DNT je v procesu ekologické certifikace Miljøfyrtårn⁶⁸ a má ekologicky certifikováno například ubytování v některých chatách. První chata obdržela certifikaci v roce 2005. Cílem DNT je mít certifikovanou nejen administrativní centrálu, ale také všechny místní organizace a spolky.⁶⁹

5.1.3 Státní politika a legislativa

Pro udržitelný rozvoj turismu je podstatné, jakým způsobem je nastaveno legislativní prostředí a jaké podmínky pro implementaci principů udržitelnosti vláda daného státu vytváří. V následujícím textu bude proto objasněno, jaká legislativní opatření mají na rozvoj přírodního cestovního ruchu v Norsku největší vliv a budou zde přiblíženy také vládní aktivity a postoje v této oblasti.

⁶⁶ DNT. *Bli medlem i Den Norske Turistforening 2010*. [online]. [cit. 26.5.2010] URL: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=311

⁶⁷ DNT. *Overordnede prinsipper for DNTs natur- og miljøvernarbeid* [online]. [cit. 26.5.2010]. URL: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=3249

⁶⁸ Více o této certifikaci v podkapitole Systém ekologické certifikace.

⁶⁹ DNT. *Miljøsertifisering i egen virksomhet* [online]. [cit. 26.5.2010]. URL: http://www.turistforeningen.no/index.php?fo_id=3251

Vztah norské společnosti k přírodě se odráží i v legislativě Norského království, kde je vymezeno, jaká práva při pobytu v přírodě lidé mají. Pro turistiku na území Norska je významné především veřejné právo volného pohybu v přírodě, které upravuje norský Zákon č. 16 o outdoorové rekreaci, jehož původní verze byla vytvořena již 28. června 1957 a vstoupila v platnost 1. července daného roku [MD].

Smyslem tohoto zákona je „chránit přírodní zdroje pro outdoorovou rekreaci a zabezpečit veřejné právo vstupovat do krajiny, procházet se krajinou a trávit v ní čas, aby byly zachovávány a podporovány příležitosti k outdoorové rekreaci jako volnočasové aktivitě, která je zdravá, šetrná k životnímu prostředí a dává pocit tělesné i duševní pohody.“ [MD]

Ze zákona vyplývá, že se mohou lidé volně pohybovat kdekoli na neobdělávané půdě a mohou tam provozovat turistiku, lyžovat a za určitých podmínek i piknikovat, stanovat a dokonce i rozdělávat oheň. To ovšem pouze v případě, že po sobě lidé uklízejí odpadky a další pro přírodu nepříznivé stopy svých aktivit, nelámou větve, ani jinak nepoškozují živé keře a stromy a že se celkově chovají ohleduplně k životnímu prostředí, k zájmům vlastníka půdy a ostatních osob. Na neobdělávanou půdu je ale ze zákona zákaz vjezdu s motorovými vozidly. Místní úřady ovšem mají pravomoc udělovat v tomto smyslu výjimky a zvláštní povolení.

Pro obdělávanou půdu povolení volného vstupu neplatí. Obdělávanou půdou se pro účely Zákona č. 16 o outdoorové rekreaci rozumí soukromé oplocené pozemky, průmyslová zástavba, dvory statků, ale i neoplocené zahrady a pozemky v blízkém okolí domů a chat, obdělávaná pole, posečené louky, obdělávané pastviny nebo pozemky s mladými stromky nebo jinou pěstovanou vegetací [MD]. Obecně se dá shrnout, že by lidé neměli vstupovat na daný pozemek, pokud by to mohlo způsobit vlastníkově nebo uživateli pozemku nějaké obtíže.

Každý je ale oprávněn vstoupit na obdělávané pozemky, jako jsou pole nebo louky, v období, kdy je půda zmrzlá nebo pokryta sněhem a tedy ještě není obdělávaná, tudíž kromě období od 30. dubna do 14. října [MD].

Stanovat nebo spát pod širým nebem je možné kdekoliv na pozemku, který není v zákoně definován jako obdělávaná půda. Nocovat je ovšem dovoleno minimálně 150 m od nejbližšího domu nebo chaty. V případě, že chce turista strávit na stejném místě více než dvě noci, musí získat svolení vlastníka nebo uživatele pozemku. To neplatí v opuštěných nebo horských oblastech [MD]. Kontaktování vlastníka pozemku může být v leckterých případech i výhodou, jelikož může po dohodě posloužit jako místní průvodce.

V přírodě je povoleno rozdělovat oheň, kromě letního období od 15. dubna do 15. září [MD]. Ale přesto je třeba opatrně zacházet s ohněm, aby nedošlo i mimo letní období k nějaké škodě nebo požáru především v zalesněných oblastech. V tu dobu ale zpravidla norské území zaznamenává častý výskyt dešťových nebo sněhových srážek, takže riziko požáru je minimální.

Obecně se smí také sbírat lesní plody, houby a květiny, což se však netýká některých chráněných druhů, a zvláštní pravidla platí také pro sběr plodů ostružiníku morušky v severních krajích Norska.

Je povoleno také koupání a plavání v moři a v jezerech. Pobřeží je navíc všeobecně velmi oblíbená část norského území a hojně využívaná pro rekreaci a odpočinek jak místních obyvatel, tak zahraničních návštěvníků.

Ovšem urbanistický rozvoj podél pobřeží, především v oblasti Oslofjorden a Jižního Norska, je příčinou rostoucího výskytu oplocených a jinak vymezených území, které ohrožují volný vstup do pobřežních lokalit. Ačkoliv platí zákaz výstavby v zóně do 100 metrů⁷⁰ od pobřeží, místní úřady ji v řadě případů povolují. Tím se hustota zástavby na pobřeží zvyšuje a atraktivní rekreační oblasti se tak stávají postupně soukromým územím, které není veřejnosti přístupné.

⁷⁰ Direktoratet for naturforvaltning. *Allemannsretten* [online]. Published 16.6.2010 [cit. 20.6.2010]. URL: <http://www.miljostatus.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/>

Ředitelství pro ochranu přírody (Direktoratet for naturforvaltning), poradní a výkonný orgán norského Ministerstva životního prostředí, informuje o tom, že vláda na tento vývoj bude reagovat zintenzivněním úsilí o záchranu práva na volný přístup na pobřeží a pláže, a to ochranou rekreačních oblastí z veřejných fondů, nebo dohodami místních úřadů s vlastníky pozemků.⁷¹

Vláda také bude žádat místní úřady, aby postupovali mnohem striktněji při posuzování žádostí o výjimku ze zákazu výstavby do 100 metrů od pobřeží. Stavby a další překážky vybudované v rozporu se Zákonem o outdoorové rekreaci mohou být místními úřady na náklady zodpovědné osoby odstraněny.

K dalším opatření, kterými se norská vláda snaží regulovat dopad cestovního ruchu, patří například také zavedení patnáctikilové kvóty na vývoz ryb, čímž je usměrňováno turistické rybaření na moři. V národních parcích jsou budovány cesty a vhodná místa na parkování, aby se minimalizoval dopad přílivu návštěvníků. Vláda také zavedla ekologický poplatek pro návštěvníky cestující na Špicberky. Výnosy z těchto poplatků budou investovány do Fondu na ochranu životního prostředí na Špicberkách a budou z něho financovány ekologické projekty. Vláda také finančně podporuje výzkumný program v oblasti udržitelného cestovního ruchu.⁷²

Norská vláda se problematice udržitelného rozvoje cestovního ruchu věnuje také na mezinárodní úrovni a účastní se řady mezinárodních jednání a konferencí. Od roku 2008 je Norské království členem UNWTO.

⁷¹ Direktoratet for naturforvaltning. *Allemannsretten* [online]. Published 16.6.2010 [cit. 20.6.2010]. URL: <http://www.miljostatus.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/>

⁷² Navarsete, L. S. Ministry of Transport and Communications: *Sustainable tourism – Balestrand* 28.05.2008 [online]. Publikováno 29.5.2008 [cit. 10.6.2010]. URL: www.regjeringen.no/en/dep/sd/aktuelt/taler_og_artikler/ministeren/samferdselsminister-liv-signe-navarsete/2008/sustainable-tourism---balestrand-2805200.html?id=514856

5.1.4 Systém ekologické certifikace

Bezesporu přispívá k rozvoji udržitelných forem turismu také úroveň a míra rozvinutosti systému dobrovolné ekologické certifikace podniků cestovního ruchu a jejich služeb. Ekologická certifikace je, nejenom v kontextu norského prostředí, považována za důležitý nástroj pro zajištění kvality přírodního cestovního ruchu a ochrany životního prostředí. Napomáhá také k ochraně socio-ekonomických struktur v místních komunitách a obcích.

Kvalitní systém ekologické certifikace je přínosem pro všechny zúčastněné strany. Motivuje podnikatelské subjekty systematicky pracovat na zefektivnění hospodaření s přírodními a kulturními zdroji. Zákazníci tak mohou využívat služeb a produktů, které splňují ekologické standardy, a mohou se spolehnout na určitou úroveň kvality. Pro firmy má ekologická značka význam v marketingové oblasti a přispívá k posílení jejich profilu a důvěryhodnosti, jak z pohledu zákazníků, tak vlastních zaměstnanců. Napomáhá také zvýšit ekonomické příjmy podniků. Certifikace je výhodná také pro certifikační orgán, kterému z ní plynou finanční příjmy. Ty pak mohou být dále investovány například do dalšího rozvoje mechanismů certifikačního systému.

V neposlední řadě je ale vhodně propagovaná ekologická certifikace také silným osvětovým nástrojem, prostřednictvím kterého mohou být široké vrstvy obyvatel informovány o principech udržitelného rozvoje a významu ohleduplného přístupu k životnímu prostředí a kultuře společnosti.

Systém ekologické certifikace podniků a služeb udržitelných forem cestovního ruchu není v Norsku zatím natolik rozvinutý a rozšířený jako například v sousedním Švédsku, přesto je možné se zde setkat s několika ekologickými značkami. Jedním z příkladů je značka „Severská labut“ (Nordic Swan)⁷³, kterou se v rámci cestovního ruchu certifikují například hotely v Dánsku, Švédsku, Norsku, Finsku a na Islandu. Tato certifikace byla založena v roce 1989 a dnes je určena také pro obchody s potravinami, textilní výrobky, opalovací krémy a řadu dalších podniků, produktů a služeb.

⁷³ www.svanen.nu

V Norsku je možné se také setkat s evropskou ekologickou certifikací a značkou „květiny EU“ (EU Flower)⁷⁴, která existuje od roku 1992. Tato ekoznačka může být přidělena různým výrobkům a službám, ale nejvíce certifikací je uděleno v oblasti cestovního ruchu (ubytovacím zařízením a kempům). Tato značka má zatím v Norsku jen minimální zastoupení. Certifikováno bylo na začátku roku 2010 pouze 6 norských produktů nebo služeb.⁷⁵

K dalšímu v Norsku rovněž zastoupenému typu ekologické certifikace patří „Modrá vlajka“ (Blue Flag).⁷⁶ Tato celosvětová certifikace existuje od roku 1985 a dnes ji plážím a přístavům celého světa uděluje nevládní nadace FEE International. Získalo ji také několik norských pláží⁷⁷ ve městech Kristiansand a Oslo.

V Norsku také funguje systém celosvětové dobrovolné certifikace mezinárodních standardů pro environmentální management ISO 14001,⁷⁸ kterou uděluje Mezinárodní organizace pro standardizaci (International Organisation for Standardization).

Některé norské podniky a instituce jsou také zapojeny do certifikačního systému environmentálního řízení a auditu EMAS (EU Eco-Management and Audit Scheme),⁷⁹ který existuje od roku 1995 a byl původně zaměřen na podniky z průmyslového odvětví. Od roku 2001 mohou certifikaci EMAS získat všechna ekonomická odvětví včetně poskytovatelů veřejných a soukromých služeb. Z databáze EMAS vyplývá, že ke dni 24.6.2010 obdrželo tuto certifikaci 22 norských podniků. Jak už bylo uvedeno, norská vláda usiluje o certifikaci všech státních agentur, které se zabývají otázkami životního prostředí, prostřednictvím některého z těchto mezinárodních certifikačních systémů.

⁷⁴ <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel>

⁷⁵ European Commission. *Facts figures*. [online] Aktualizováno 22.3.2010 [cit. 22.6.2010] URL: http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/about_ecolabel/facts_and_figures_en.htm

⁷⁶ www.blueflag.org

⁷⁷ Visitnorway.com *Norwegian beaches receive exclusive eco award* [online] 2.6.2010 [cit. 15.6.2010] <http://www.visitnorway.com/uk/Articles/Theme/What-to-do/Attractions/Norwegian-beaches-receive-exclusive-eco-award/>

⁷⁸ www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_standards/iso_9000_iso_14000/iso_14000_essentials.htm

⁷⁹ <http://ec.europa.eu/environment/emas>

Specificky norský systém environmentálního managementu nazývaný Miljøfyrtårn,⁸⁰ neboli „Ekologický maják“, bude rozebrán v následujícím textu. Ryze norská certifikace Ecotourism Norway,⁸¹ udělovaná podnikům cestovního ruchu, které jsou zaměřené na poskytování služeb ekoturismu, bude představena v podkapitole „Ekoturismus v destinaci Norsko“.

Miljøfyrtårn

Miljøfyrtårn je norský certifikační systém pro užití na podnikové úrovni. Neexistují v něm žádná omezení týkající se počtu nebo typu zaměstnanců. Značkou Miljøfyrtårn (viz příloha) se certifikují zejména malé a střední⁸² soukromé i státní podniky, organizace a instituce z různých oborů a cílem je zajistit jim ziskový a ekologický provoz.⁸³ Tuto ekocertifikaci lze ale aplikovat také na větší podniky s nepříliš vysokou environmentální zátěží. Ostatním subjektům se doporučuje spíše certifikace ISO 14001 nebo EMAS. Pro některá odvětví může být vhodnější certifikace „Severská labuť (Nordic Swan)“.

Centrála Nadace Miljøfyrtårn, která dnes certifikace uděluje, byla založena v roce 2003 a sídlí ve městě Kristiansand na pobřeží Jižního Norska. Do roku 2006 byla podporována Ministerstvem životního prostředí, od roku 2007 je ale finančně nezávislá a na svůj provoz si vydělá prodejem certifikačních známek a doprovodných služeb.

Cestovní ruch je také jedním z odvětví, v kterém může být certifikace přidělena. Miljøfyrtårn vyvinulo soubor pravidel, která musí jednotlivé typy podniků splňovat. V cestovním ruchu se to týká podniků činných v oblasti stravovacích služeb, ubytování, sportu, organizovaných outdoorových aktivit, restauračních zařízení, kulturních zařízení apod.

⁸⁰ www.miljofyrtarn.no

⁸¹ www.ecotourismnorway.org

⁸² Přibližně do 100 zaměstnanců.

⁸³ Miljøfyrtårn. *Hva er Miljøfyrtårn?* [online]. [cit. 15.6.2010] URL: http://www.miljofyrtarn.no/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=89

Každý nově certifikovaný podnik musí zaplatit nadaci zakládací poplatek. Ten činí např. pro firmu s maximálně 9 zaměstnanci v přepočtu asi 5 972 CZK bez DPH (platné od 13.1.2009), podnik do 29 zaměstnanců hradí 9 200 CZK bez DPH a celkově platí pravidlo, že čím vyšší počet zaměstnanců, tím vyšší je poplatek, který musí firma uhradit.⁸⁴ Po prvním roce musí certifikované firmy hradit každoroční poplatek, který podniky s maximálně 9 zaměstnanci stojí zhruba 2 582 CZK bez DPH a firmu ve velikosti od 10 do 29 zaměstnanců 5326 CZK bez DPH.⁸⁵

Certifikace Miljøfyrtårn je platná tři roky. Poté následuje recertifikační proces. Pokud nedojde k opětovné certifikaci nejpozději do třech let od vypršení původní certifikace, podniku je certifikát odebrán. Do procesu Miljøfyrtårn certifikace jsou zapojeny také města a větší správní jednotky.

V odborných publikacích se objevují názory, že ekologická certifikace je spíše jen výnosným obchodem, z kterého plynou zisky jak certifikační organizaci, tak v konečném důsledku i provozovatelům certifikovaných podniků cestovního ruchu. Existuje podezření, že obě strany žijí v symbióze a vzájemně si příliš neškodí, protože by to pro ně nemuselo být výhodné. Je třeba podotknout, že dokud je certifikační organizace finančně závislá na příjmech z udělování certifikací, jde vždy polemizovat o tom, do jaké míry je certifikační proces průhledný, co všechno se za ním skrývá a jaký má na životní prostředí ve skutečnosti dopad.

5.2 Ekoturismus v destinaci Norsko

Jak už bylo řečeno, v Norsku se daří nejlépe rozvíjet přírodní formy cestovního ruchu, nejdynamičtěji se rozvíjí právě ekoturismus.

V roce 2005 se v souvislosti s Norskem začalo mluvit také o geoturismu. Společnost Innovasjon Norge (Innovation Norway) totiž podepsala 31. srpna 2005 Chartu o geoturismu, čímž se Norsko stalo první evropskou zemí, která přijala program pro národní geoturismus [Innovasjon Norge, 2007]. Od té doby ovšem iniciativy pro rozvoj geoturismu v Norsku nejsou příliš patrné a země se zaměřila především na rozvoj a propagaci ekoturismu.

⁸⁴Miljøfyrtårn. *Priser og gebyrer* [online]. [cit. 15.6.2010] URL: http://www.miljofyrtarn.no/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=90

⁸⁵Tamtéž.

Sepětí Norů s přírodou je jednou ze základních norských tradic, proto i principy ekoturismu se zdají být norské společnosti blízké. Ačkoliv obecně neznamená, že ekoturismus musí být nutně založen na principech udržitelnosti, v norském pojetí je ekoturismus s principy udržitelného rozvoje úzce svázán a je považován za „obohacující přírodní a kulturní zážitek, připravený podniky zaměřenými na odpovědný cestovní ruch, které pečují o své zákazníky, životní prostředí a místní komunitu, které jsou součástí.“⁸⁶

Ekoturismus je v Norsku založen jako koncept, síť i trh pro podniky nabízející přírodně orientované služby cestovního ruchu. Pro norský cestovní ruch znamená ekoturismus jak nástroj udržitelného rozvoje malých podniků cestovního ruchu, tak marketingový nástroj k nalákání správného druhu návštěvníků.

Norský ekoturismus začal být oficiálně rozvíjen jako reakce na Mezinárodní rok ekoturismu, který v roce 2002 vyhlásilo OSN, a proto v roce 2005 byla vytvořena společnost a program „Ecotourism Norway“. Jde o národní iniciativu, za jejímž zrodem stojí WWF Norway, Innovation Norway a GRIP (program pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu) a která byla finančně podpořena norskou vládou.

Zpočátku byl program Ecotourism Norway pod patronací GRIP, ale poté, co GRIP zkrachoval, si ekocertifikaci vzala na starost společnost Innovation Norway a v lednu 2008 oficiálně představila nový systém certifikace ekoturismu, určený podnikům, které nabízejí služby ekoturismu založené na udržitelném přístupu k cestovnímu ruchu. První podniky získaly certifikát „Ecotourism Norway“ v květnu 2008.

Norská kritéria pro udělení ekocertifikace podnikům cestovního ruchu vycházejí z doporučení The International Ecotourism Association, the International Ecotourism Society a principů OSN pro ekoturismus, vydaných v roce 2002, ale jak se uvádí v oficiálních prohlášeních, především se opírají o tradiční norský vztah k přírodě a kultuře. Certifikace ekoturismu není jen obchodní značkou životního prostředí nebo znakem kvality, ale kompletním konceptem zaměřeným na nabídku nezapomenutelných zážitků pro hosty s příznivým vlivem na zaměstnance, životní prostředí a místní obyvatele [Ecotourism Norway, 2007].

⁸⁶ Visitnorway.com *Ecotourism Norway*. 17.5.2010 [online]. [cit. 24.5.2010] URL: www.visitnorway.com/en/Stories/Theme/Ecotourism-Norway

Pro podnikání s certifikací „Ecotourism Norway“ platí sedm základních principů [Ecotourism Norway, 2007]:

1. Je založeno na přírodních a kulturních zdrojích a zahrnuje ekoturismus jako základní filosofii pro všechny obchodní aktivity.
2. Aktivně přispívá k zachování přírody a kultury, uvědomuje si vlastní dopady na životní prostředí a vždy zavádí preventivní opatření.
3. Je provozováno co nejudržitelnějším způsobem a nepřetržitě vyvažává ekologické, kulturní, společenské a ekonomické hledisko.
4. Pozitivně přispívá místní komunitě, využívá místní pracovní sílu, místní produkty a služby, zaměřuje se na zvýšení zodpovědné spolupráce s komunitou.
5. Přispívá k zachování státem chráněných staveb a přizpůsobuje se lokalitě, místnímu architektonickému stylu a osobitosti, což také bere v potaz při volbě materiálu a stavebních, technologických i jiných řešení.
6. Klade mimořádně vysoké požadavky na hostitele, průvodce a také na komunikaci a interpretaci stěžejní části produktu.
7. Nabízí nezapomenutelné zážitky a vytváří místa pro setkání, která umožňují jak zaměstnancům, tak hostům získat vhled do místní kultury, komunity a životního prostředí.

K jednomu z hlavních cílů společnosti Ecotourism Norway patří také pomoc produktům norského ekoturismu obstát na trhu a umožnit malým norským podnikům přírodně orientovaného cestovního ruchu obstát v konkurenci rostoucího mezinárodního trhu ekoturismu. Dalším úkolem je podpora konceptu ekoturismu v rámci odvětví cestovního ruchu a širokou veřejností [Ecotourism Norway, 2007].

K hlavním aktivitám společnosti Ecotourism Norway patří⁸⁷:

- Rozvíjet koncept norského ekoturismu s metodickými pokyny a environmentálními standardy pro průmysl cestovního ruchu a pro provozovatele uvnitř i vně chráněné oblasti.
- Rozvíjet a aplikovat tržní strategii na podporu produktů norského ekoturismu na relevantních trzích.
- Vytvářet norskou síť pro ekoturismus, aby byla zajištěna kontinuita a identita norského ekoturismu.

Podniky cestovního ruchu s certifikací Ecotourism Norway

K 15. červnu 2010 bylo vlastníky certifikace Ecotourism Norway 11 podniků cestovního ruchu. V příloze je zpracován celkový přehled těchto podniků a shrnutí nabídky jejich služeb. Následující text blíže seznámí s některými těmito certifikovanými podniky a jejich službami.

Alaskan Husky Tours

Jedním z certifikovaných podniků norského ekoturismu je Alaskan Husky Tours, který se nachází ve Středním Norsku na severu kraje Sør-Trøndelag (viz příloha Samosprávní členění Norska).

Majitelé tohoto podniku pocházejí z Aljašky a specializují se na jízdy se psím spřežením - v létě na vozíku, v zimě na saních. Návštěvníci se dozvědí, jak jsou psi trénováni, dostanou informace o životním prostředí, o jízdě na saních se psím spřežením jako sportovní disciplíně, budou se účastnit zapřahání psů a naučí se, jak řídit saně, jak zabrzdit apod. Návštěvníkům je také nabídnut aljašský gurmánský pokrm.

Kromě jízd se psím spřežením se mohou v zimě návštěvníci zapojit do lyžařských soutěží nebo vydat na výlet se sněžnicemi. V létě je možné se zúčastnit výletu na kanoi, kajaku, rybaření nebo kurzů vaření v divoké přírodě. Podnik Alaskan Husky Tours má kapacitu uspořádat aktivity až pro 100 osob, což je pro podnik zaměřený na ekoturismus celkem neobvyklé.

⁸⁷ The 2007 Global Ecotourism Conference. *Ecotourism in Norway* [online] [cit. 15.6.2010] URL: http://www.ecotourismglobalconference.org/?page_id=196

Jako příklad jednoho z produktů, který Alaskan Husky Tours nabízí, lze uvést zimní celodenní výlet. Ten trvá zpravidla od 10:00 do 16:00 a za tu dobu se urazí asi 30 až 40 km a překoná se převýšení asi 1 000 km. Výlet stojí zhruba 5170 CZK na osobu, jen v neděli 3880 CZK. Za dítě, které se veze na saních, se platí 1940 CZK. V ceně je zahrnuta výpůjčka bot a speciálního zimního oblečení a jako suvenýr každý obdrží hrníček s vyobrazením psího spřežení.⁸⁸

Ekkerøy Feriehus

Prázdninový dům Ekkerøy leží ve východní části kraje Finnmark. Toto ubytovací zařízení je specifické tím, že je umístěno v lokalitě, která je vyhledávaná ornitology. A to proto, že se v okolí Ekkerøy vyskytuje více než 50 druhů ptáků a jsou zde dobrá místa na jejich pozorování.

Hosté mohou využít nového navigačního systému, který využívá GPS technologie a obsahuje předprogramované lokality s detailním popisem druhů ptáků, které se tam vyskytují, a s tipy, jaký nejlepší způsob zvolit pro jejich pozorování.

Ekkerøy pronajímá několik různých typů ubytovacích zařízení. Návštěvníci mají sami na starost úklid v ubytovacím zařízení, které obývají. V lepším typu ubytování mají návštěvníci k dispozici plně vybavenou kuchyň, koupelnu, obývací pokoj, 2-3 ložnice a saunu. Z místa ubytování je krásný výhled na Varangerfjord.

Při dvoudenním pobytu v hlavní sezóně (1.5. - 31.8.2010) je cena za osobu zhruba 4040 CZK na noc. Při vícedenních pobytech cena za noc klesá s rostoucím počtem strávených nocí. V ceně je zahrnuto užití sauny.

Některé podniky s certifikací Ecotourism Norway dobrovolně v rámci své činnosti nakupují emisní povolenky. Ubytovací zařízení Ekkerøy je jedním z nich. Kromě ekoturistické značky se může chlubit také certifikátem, který dokazuje dobrovolné zakoupení emisních povolenek, čímž podnik přispěl ke snížení emisí skleníkových plynů.

⁸⁸ Alaskan Husky Tours. *Day trip winter*. [online] [cit. 1.6.2010] URL: www.huskytour.net

Podnik Ekkerøy zakoupil 1,92 povolenky v hodnotě 1970 kg CO₂. Jedna povolenka přitom odpovídá emisím CO₂ z pětíměsíční jízdy autem, ze spotřeby 375 litrů topného oleje nebo ze dvou zpátečních letů Oslo-Madrid.⁸⁹

Turgleder

Podnik Turgleder se také prezentuje nákupem emisních povolenek, kterými chce neutralizovat emise CO₂, které vypouští do ovzduší aktivitami spojenými například s dopravou. Turgleder nakoupil 8,2 povolenek v hodnotě 8 200 kg CO₂.⁹⁰

Zákazníci podniku Turgleder se na neutralizaci těchto emisí také podílejí a to při platbě za služby. Výše podílu zákazníka na neutralizaci emisí je dána typem aktivit, kterých se účastní. Toto je běžný způsob, kterým uvedené podniky s ekoturistickou certifikací nákup povolenek hradí.

Shrnutí

Výše uvedené informace vyvolávají dojem, že řada norských podniků, organizací a vládních institucí je v rozvoji ekoturismu poměrně aktivní. Zajímavý je však názor Stefana Gösslinga, který ve své knize z roku 2006 tvrdí, že „ekologie, ekoturismus a dokonce udržitelný cestovní ruch v Norsku téměř neexistuje“ [Gössling, 2006]. Podle jeho názoru byl v té době ekoturismus neznámý jak pro podniky cestovního ruchu, tak pro veřejnost. Dle dostupných informací má ekoturismus v Norsku daleko menší tradici než například ve Švédsku, kde je mimo jiné také rozšířenější a propracovanější ekologická certifikace podniků a služeb cestovního ruchu.

⁸⁹ Climate and Pollution Agency. Ekkerøy Feriehus [online]. [cit. 16.5.2010]. URL: <http://co2.klif.no/EkkeroyFeriehus>

⁹⁰ Turgleder. *Turgleder er godkjent Norsk Økoturisme* [online]. [cit. 28.5.2010]. URL: http://www.turgleder.com/Omoss_okoturisme.html

Pravdou ovšem je, že se ekoturismus začal oficiálně ve větší míře rozvíjet až spolu s certifikačním programem Ecotourism Norway, tedy od počátku roku 2008. V roce 2006 se tedy mohly zdát Gösslingovy argumenty opodstatněné. Norská společnost neznala v takové míře obsah pojmů „udržitelný rozvoj cestovního ruchu“ nebo „ekoturismus“, to ovšem neznamená, že by norskému obyvatelstvu hodnoty, z kterých udržitelný cestovní ruch vychází, byly zcela cizí a neznámé. Koncept ekoturismu v současné certifikované podobě je v Norsku sice relativně nový, ale vztah norské společnosti k ochraně přírody, který je jedním ze základních pilířů ekoturismu, lze považovat za tradiční.

5.3 Jak cestovat udržitelně v destinaci Norsko

Řada publikací rozebírá udržitelný cestovní ruch z teoretického hlediska, případně se objevují doporučení a rady, jak následovat principy udržitelnosti, především pro podniky cestovního ruchu. Role účastníka cestovního ruchu se zdá být v tomto kontextu opomíjená.

Návštěvník a jeho spotřební chování má ovšem pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu klíčový a nezanedbatelný význam. Je nezbytné, aby byl spotřebitel vzděláván v tom, proč je důležité se zabývat udržitelným rozvojem a cestovat způsobem ohleduplným k životnímu prostředí, kultuře a společnosti. Měl by být také dostatečně informován o možnostech, které má, chce-li volit co nejšetrnější formu turismu.

Z tohoto důvodu je tato podkapitola zaměřena na spotřebitele služeb cestovního ruchu a nabízí návod, jakým způsobem lze cestovat a přitom minimalizovat negativní stopu cestování. Tyto rady a tipy byly tvořeny v aplikaci na destinaci Norsko, lze je ovšem ve většině případů zevšeobecnit a využít i při návštěvě jiných turistických destinací. Pro zpracování této podkapitoly byly využity informace z příručky *God turist*,⁹¹ jejímiž autory jsou Lone Lamark a Arild Molstad.

Než se vydáš na cestu...

- Raději do zahraničí vyjížděj méně často, ale na delší pobyty než naopak.
- Zjisti si co nejvíce informací o destinaci, do které cestuješ, a o životě místních obyvatel. Snaž se porozumět místním zvykům, pravidlům chování a tradicím.

⁹¹ Lamark, L., Molstad, A. *God turist* [online]. [cit. 22.6.2010]. URL: <http://www.grip.no/Reiseliv/GodTurist/intro.html>

- Nauč se několik základních slov a frází místního jazyka a používej je v komunikaci s místními lidmi. Pomůže ti to překonat počáteční komunikační bariéru a navázat vřelejší vztahy s místním obyvatelstvem. Norové se zpočátku chovají otažitě, ale dokážou být velmi přátelští, když se s nimi seznámíš a lépe je poznáš.
- Zajímej se o to, zda podnik cestovního ruchu, jehož služby chceš využít, zohledňuje principy udržitelného rozvoje. Ještě před objednáním služeb se zeptej svého tour-operátora, jaký má vliv na přírodu, kulturu a komunitu v destinaci, kam cestuješ.
- Preferuj využívání služeb podniků cestovního ruchu, které podporují a dodržují zásady dlouhodobé udržitelnosti.
- Vyber si ubytování, které poskytuje zaměstnání místním lidem nebo které místní vlastní, abys ekonomicky podpořil/a místní komunitu.
- Minimalizuj cestování letadlem, jde o energeticky nejnáročnější způsob přepravy. Pokud letadlem přece jen cestuješ, zvol si spoj s minimálním počtem přestupů (letadlo spotřebovává nejvíce paliva při vzletu⁹²).
- Sbal si s sebou na cestu jen to, co budeš potřebovat, neber si zbytečně moc věcí, ušetříš tím pohonné hmoty.
- Minimalizuj množství dovezených potravin a preferuj až pozdější nákup u místních obchodníků (Ačkoliv to může být především z českého pohledu poněkud finančně nákladnější z důvodu vyšší cenové hladiny v Norsku.)⁹³
- Zjisti si, co je dovoleno dovážet do země a v jakém množství a dbej těchto pravidel. Vzhledem k tomu, že Norsko není zemí EU, je dovoz určitého zboží regulován. Existuje například omezení na dovoz alkoholu a cigaret do země (bezplatně lze dovést například maximálně 5 litrů piva, pokud nevezeš žádný jiný alkohol). Alkohol může přivážet pouze osoba starší 18 let, nápoj s obsahem alkoholu vyšším než 22 % smí dovést pouze osoba minimálně ve věku 20let. Další omezení se vztahuje na dovoz masa, masných výrobků, sýrů, cukru, čokolády a sladkostí.

⁹² Travelanthropist. *Practical Ways to Travel Responsibly* [online]. Published 8.10.2009 [cit. 15.5.2010]. URL: <http://travelanthropist.com/2009/10/practical-guide-to-sustainable-travel.html>

⁹³ Norské ceny jsou přibližně stejné jako v České republice, pokud nebereme v potaz směnný kurz, tzn. většina zboží a služeb vyjde zhruba třikrát draž než při nákupu v České republice.

- Pamatuj, že v Norsku platí striktní zákaz dovozu zbraní, střeliva, zábavní pyrotechniky⁹⁴, narkotik, nápojů s vyšším obsahem alkoholu než 60 %, jedů a léků (léky jsou povoleny jen v menším množství pro osobní potřebu). Stejně tak se nesmí dovážet ptáci a exotická zvířata, živé rostliny, vejce, brambory, mléko a smetana (mléko a smetana pocházející ze Švédska nebo Finska je povolena) [BusinessInfo.cz, 04/2010, s. 6]. Je rovněž zakázáno dovážet produkty, pro jejichž výrobu byly použity ohrožené druhy rostlin a živočichů – např. slon, leopard, tygr, vlk, některé druhy krokodýlů a hadů, někteří dravci, orchideje, kaktusy a mořské korály. Do Norska se také nesmí dovážet vzácné kulturní předměty.⁹⁵

Při setkání s místními lidmi...

- Respektuj hodnoty a zvyklosti místních obyvatel, i když budou třeba odlišné od těch tvých. Snaž se je napodobit a lépe tak porozumět místní kultuře a společnosti, umocní to tvé zážitky.
- Navazuj kontakty s místními lidmi a snaž se mluvit jejich jazykem.
- Buď přístupný/á a tolerantní ke stylu života a způsobům, které se liší od toho, na co jsi zvyklý/á. Předsudky nech doma. Nepoužívej srovnání typu „doma to děláme takhle“, které mohou zanechat dojem, že tvá vlastní kultura je něco lepšího. Norové si tě neoblíbí, pokud se budeš vychloubat, zdůrazňovat, v čem jsi nejlepší, nebo nějak povyšovat nad ostatní.
- Vyhní se chování, které by se mohlo dotknout místních obyvatel.
- Buď ohleduplný/á při návštěvě kostelů, chrámů a dalších svatých míst a seznam se s pravidly, která při jejich návštěvě platí.
- Pokud fotografuješ, požádej nejdříve o svolení, pokud tím nějak nerušíš a situace to dovoluje. Na některých místech je třeba za fotografování zaplatit poplatek
- Pokud budeš pozván/a na návštěvu nebo na večeři k někomu domů, dej najevo, jak si toho vážíš a neváhej přinést dar.

⁹⁴ V Norsku platí od roku 2008 zákaz soukromě odpalovat ohňostroj. Proto je také dovoz zábavní pyrotechniky důrazně regulován. Toto omezení je reakcí na četná vážná poranění a zdravotní následky odpalovačů pyrotechniky i přihlížejících osob. V Norsku, kde je tradiční dřevěná architektura, jsou ohňostroje také velkým rizikem požáru pro řadu budov. Na nový rok je za určitých podmínek ohňostroj na některých místech povolen. Zdroj: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. *75 prosent farre fyrverkeriskader* [online]. Publikováno 19.2.2010 [cit. 16.6.2010]. URL: <http://www.dsb.no/no/Ansvarsomrader/Farlige-stoffer/Fyrverkeri-og-pyroteknikk/Aktuelt-fyrverkeri-og-pyroteknikk/75-prosent-farre-fyrverkeriskader/>

⁹⁵ Toll Customs. *Customs and regulations for travellers to and from Norway* [online]. Aktualizováno 19.3.2010. [cit. 15.6.2010] URL: http://www.toll.no/templates_TAD/Article.aspx?id=195294&epslanguage=en

- Nedávej žebrákům peníze – přispěj raději nějaké charitativní organizaci nebo komunitě než žebrajícím na ulici. Přispěješ tím mimo jiné k potírání žebrání na ulici. V Norsku žebráky příliš často nepotkáš, ale přesto je možné na ně narazit v ulicích hlavního města Oslo.
- Měj na paměti, že v Norsku platí striktní zákaz konzumovat alkohol na veřejnosti⁹⁶ (kromě restauračních zařízení a dalších podniků s licenci) a jeho porušení je trestáno vysokou pokutou. Ve všech vnitřních prostorách (včetně restaurací) platí také zákaz kouření.
- Pamatuj, že v Norsku není dovoleno držet ani minimální množství drogy. Tresty za držení, prodej i pašování jsou velmi vysoké [Businessinfo.cz, 04/2010, s. 6].

V místě ubytování...

- Šetři vodou. Místo koupele ve vaně se raději osprchuj. Nepoužívej víc ručníků, než je nezbytně nutné. Šetříš tím nejen vodu, ale i elektřinu a práci prostředky.
- Omez spotřebu energie. Zhasínej světlo a vypínej elektrické spotřebiče, pokud je nepoužíváš. Nepoužívej klimatizaci/topení, pokud to není nutné.
- Informuj se o místním způsobu recyklace a tříd' odpad. V Norsku se řada nápojů prodává v zálohovaných obalech. Většina plastových a skleněných lahví a nepoškozených plechovek je vratná například v supermarketu. V Norsku se setkáš také kontejnery na tříděný odpad – mimo jiné také na kov nebo bioodpad.

V restauraci...

- Vyzkoušej místní kuchyni a pokrmy vyrobené z místních surovin. Podpoříš tím zdejší farmáře a rybáře a budeš tak minimalizovat ekologickou zátěž, kterou způsobuje doprava surovin a produktů ze vzdálených oblastí. Za ochutnání rozhodně stojí čerstvé norské ryby.

⁹⁶ Norsko je známé prohibicí alkoholu. Norský stát má v podstatě monopol na výrobu a prodej alkoholu, který je dostupný jen ve speciálních obchodech „*Vinmonopolet*“. V supermarketu lze zakoupit pivo, ale jen do 20:00 v pracovní dny nebo v sobotu do 18:00 (podzim 2009). Mimo tuto dobu žádný obchod, i když má otevřeno třeba do půlnoci, alkohol zákazníkovi neprodá. Na prodej alkoholických nápojů mají ve večerních hodinách oprávnění pouze restaurační a jiná zařízení s licenci, jejichž zaměstnanci hned u vstupních dveří na základě kontroly věku filtrují, kteří návštěvníci smí vstoupit donitř a kteří ne. Průkaz s fotografií a datem narození je nutné někdy předkládat i při nákupu alkoholických nápojů v supermarketu. Na alkoholické nápoje jsou uvalena vysoká cla a daně, tedy i cena, kterou platí zákazník, je vysoká, což je další způsob, jak se snaží norský stát spotřebu alkoholu omezit. Pro srovnání 0,5 litru piva stojí v restauraci zhruba od 130 do 240 CZK, v supermarketu přibližně od 90 CZK (podzim 2009).

- Nestravuj se vždy jen na jednom místě a vyzkoušej i jiné restaurace a stravovací zařízení. Obohatíš se o zážitky a svým nákupem zboží a služeb tak podpoříš širší skupinu místních obyvatel.

Při prohlídce památek a na výletech...

- Podpoř ekologicky smýšlející tour-operátory. Účastni se takových výletů, které jsou ohleduplnější k přírodě, kultuře a místní komunitě.
- Upřednostňuj jízdu místní hromadnou dopravou před jízdou osobním autem.
- Preferuj nemotorové dopravní prostředky a způsoby přesunu z místa na místo, které nezhoršují znečištění ovzduší (pěší chůze, jízda na kole, kanoi, kajaku, plavba na plachetnici apod.).
- Nevyhazuj informační a propagační materiály o destinacích a turistických atraktivitách, které jsi nasbíral/a během cest, ale dej je k dispozici dalším návštěvníkům.

Při nakupování...

- Zajímej se o to, kde bylo dané zboží vyrobeno, a kupuj především lokálně vyrobené zboží a využívej místních služeb, podporuj svým nákupem místní umělce, řemeslníky, zemědělce a drobné podnikatele.
- Nikdy nekupuj produkty vyrobené z ohrožených druhů rostlin a živočichů. V Norsku k ohroženým živočišným druhům patří například vlk, polární liška, rosomák⁹⁷ nebo někteří draví ptáci.⁹⁸
- Minimalizuj vznik odpadu. Používej při nákupu vlastní např. textilní tašku. Vyhní se nákupu a používání výrobků na jedno použití (fotoaparáty, baterie atd.).

V přírodě...

- Pomoz zachovat přirozené životní prostředí.

⁹⁷ Lasicovitá šelma.

⁹⁸ Toll Customs. *Customs and regulations for travellers to and from Norway* [online]. Aktualizováno 19.3.2010. [cit. 15.6.2010] URL: http://www.toll.no/templates_TAD/Article.aspx?id=195294&epslanguage=en

- Ochraňuj divokou zvěř a její přirozené prostředí. Drž se od zvířat v dostatečné vzdálenosti, a to nejen z důvodu, abys je nerušil/a, ale i pro tvé bezpečí. Nikdy nedávej jídlo divoké zvěři. Nedělej hluk, který může zvěř vyplašit. Informuj o tom, pokud ses stal/a účastníkem safari výletu nebo jiných organizovaných výprav, během kterých jsou zvířata rušena.
- Včas se informuj o pravidlech a omezeních platných v lokalitě, kam máš namířeno (zjisti si, které rostliny a živočichové patří mezi chráněné druhy a jak je jejich sběr a lov omezen). V Norsku například není třeba mít povolení na lov mořských ryb, ale je omezen vývoz těchto ryb a z nich vyrobených produktů na 15 kg na osobu.
- Nech divoké rostliny a květiny dál spokojeně růst – nejhezčí jsou právě tam, kde jsi je našel/našla.
- Nikdy se nedotýkej korálů – jsou živé, velmi zranitelné a v Norsku chráněné. Nesbírej ani části korálů nebo velké mušle, i kdyby byly mrtvé, protože v ekosystému hrají důležitou roli.
- Mysli na to, že kulturní nebo přírodní atraktivita, ani jejich části nejsou suvenýry. Raději si kup jejich kopie v obchodě se suvenýry.
- Nevyhazuj odpadky v přírodě nebo na ulici, ani nedopalky od cigarety nebo žvýkačky na zem nepatří. Pokud nenajdeš odpadkový koš, vezmi smetlí s sebou.
- Rozdělávej oheň jen v případě, že je to povoleno (v Norsku v zimních měsících od 15. září do 15. dubna). Vezmi s sebou dřevo na oheň, případně sesbírej spadlé větve, ale nikdy netrhej větve živých stromů.
- Zanechej přírodu v neporušeném stavu. Chod' po cestách a silnicích a zbytečně nepoškozuj životní prostředí. Dbej na to, ať v přírodě nezanechávají stopy ani aktivity spojené s tvým kempováním nebo dopravou. Při každém pobytu v přírodě si po sobě vždy uklid', posbírej odpadky a minimalizuj negativní dopad své přítomnosti na přírodu v daném místě.

Na závěr je třeba upozornit na to, že my všichni jsme spotřebitelé služeb cestovního ruchu, proto bychom se nad těmito doporučeními měli zamyslet a měli bychom se je při všech našich cestách snažit aplikovat v podobě specifické pro tu kterou destinaci. Je třeba totiž nezapomínat na to, že bez uvědomělých a ohleduplných návštěvníků se udržitelný cestovní ruch bude rozvíjet jen stěží.

Závěr

„Cestovní ruch je jako oheň:
Může ti uvařit polívku,
ale také ti může vypálit celý dům.“

Toto asijské přísloví⁹⁹ trefně shrnuje podstatu vlivů, jaké cestovní ruch může vyvolávat. Na jedné straně cestovní ruch může být významným přínosem pro hostitelskou ekonomiku a její obyvatelstvo, na straně druhé může také škodit životnímu prostředí, kultuře a mít tak celkově spíše negativní dopad na obyvatele hostitelské země.

„Ačkoliv je cestování bez zanechávání stop žádoucí, je prakticky nemožné. Cestování totiž stopy zanechává“ [Røed Larsen, 2002, s. 3]. Jen těžko lze najít nějakou službu cestovního ruchu, která nezanechává žádný svůj otisk na životním prostředí nebo žádným způsobem neovlivňuje kulturu a komunitu v místě realizace. Všechny činnosti člověka ve větší či menší míře přetváří a mění okolí, se kterým během svého života nějakým způsobem interaguje, a zcela zamezit se tomu dá jen stěží. Je ovšem otázkou, zda by mělo smysl se o to pokoušet.

Dopady lidského konání lze ale do značné míry usměrňovat a modifikovat takovým způsobem, aby negativní odraz na životním, kulturním a společenském prostředí byl co nejmenší. Implementace principů udržitelného rozvoje, kdy je lidská společnost v souladu s biosférou a zároveň má k dispozici dostatek zdrojů pro rozvoj, se nabízí jako jedna z takových cest.

Udržitelný rozvoj má proto své nezastupitelné místo i v odvětví cestovního ruchu, o čemž pojednává také tato práce. Ta zkoumala úroveň rozvoje udržitelného cestovního ruchu v destinaci Norsko a rozebírala vybrané aspekty, které ovlivnily tento rozvoj. Jedním z výstupů této práce je také vytvořený seznam doporučení, který je prakticky využitelný při udržitelném způsobu cestování nejen do destinace Norsko, ale s určitou mírou zobecnění ho lze aplikovat i na jiné destinace.

⁹⁹ GRIP. *Have you thought about that ...* [online]. [cit. 16.6.2010]. URL: <http://www.grip.no/Reiseliv/GodTurist/hardutenkt.html>

Za významný činitel, který přispěl k rozvoji norského ekoturismu, jakožto formě udržitelného cestovního ruchu v norském pojetí, lze pokládat přírodní prostředí a jeho atraktivitu. Dále se na tomto rozvoji podílela hodnotová orientace norské společnosti a celková norská státní politika, která také vytvořila podmínky pro vznik systému ekologické certifikace norského ekoturismu.

Jak vyplynulo z této práce, vliv norské společnosti na rozvoj udržitelných forem cestovního ruchu v Norsku není zcela jednoznačný. Tradiční norské hodnoty, jako jsou například rovnost, střídmost a vztah k přírodě, měly bezesporu v minulosti kladný vliv na rozvoj udržitelného cestovního ruchu v Norsku.

Není ovšem zcela jasné, jakým směrem bude společnost působit na rozvoj udržitelných forem cestovního ruchu v budoucnu. Starší generace a obyvatelé venkova mají sice stále má kladný vztah k tradičním norským hodnotám, ale zdá se, že mladší generace se s těmito hodnotami ztotožňuje čím dál méně. Růstem počtu přistěhovalců v Norsku tlak na norskou tradici ještě více narůstá. Norové si musí zvykat na konfrontaci s odlišnými kulturami, životním stylem a systémem hodnot, které si imigranti s sebou přinášejí. Přesto všechno lze konstatovat, že dnes stále ještě většina norské populace cítí pouto k přírodě a má potřebu ji chránit.

Norská vláda přispívá k rozvoji ekoturismu významnou měrou. Podpora ekoturismu představuje pro norskou vládu jednu z cest, jak zvýraznit profil Norska na poli cestovního ruchu, stejně tak je to prostředek k dosažení určitého standardu a kvality služeb cestovního ruchu. Vláda zavádí řadu opatření, které mají zachovat nedotčenost přírody, uchovat tak například přirozené prostředí divokých sobů, kteří se v Norsku jako v jediné evropské zemi ještě mohou volně pohybovat.

Vláda se také snaží zabránit nelegálnímu zabírání pobřežních oblastí soukromými subjekty a uplatňuje restriktivní politiku v oblasti výstavby na pobřeží, aby tak zachovala pláže a pobřeží všem volně přístupné pro outdoorovou rekreaci. Norsko také stanovilo velice striktní pravidla na motorovou dopravu v horách, lesích a malých vodních tocích a upřednostňuje jednoduchou venkovní rekreaci, protože se domnívá, že by divoká příroda měla být zachována v co největším rozsahu [Ecotourism Norway, 2007].

Dopady cestovního ruchu je třeba průběžně monitorovat a na základě těchto pozorování následně aktualizovat indikátory udržitelného rozvoje a upravovat další nástroje a opatření, která pomáhají dát vlivy cestovního ruchu do rovnováhy a souladu s přírodním, kulturním a společenským prostředím. Rozvoj udržitelného cestovního ruchu je totiž dlouhodobý a v podstatě nikdy nekončící proces.

Použitá literatura

Tištěné publikace

- Adamcová, L. a kol. *Rozvojová ekonomika*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1515-1
- Baker, S. *Sustainable Development*. London: Routledge, 2006. ISBN 0-415-28211-X
- Blewitt, J. *Understanding Sustainable Development*. London: Earthscan Publications, 2008.
- Ecotourism Norway. *Norwegian Ecotourism Certification*. 1. vydání. Oslo: 2007.
- Gössling, S. *Ecotourism in Scandinavia: Lessons in Theory and Practice*. Wallingford, Oxfordshire, GBR: CABI Publishing, 2006.
- Ham, A. a kol. *Norway*. 4. vydání. Lonely Planet Publications Pty Ltd, 2008. ISBN 978-1-74104-579-6
- IMF. *World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook. Rebalancing Growth*. Washington DC: IMF, 04/2010. ISBN 978-1-58906-915-2
- Indrová, J. a kol. *Mezinárodní cestovní ruch: vybrané kapitoly*. 1. vydání. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1287-7
- Indrová, J. a kol. *Cestovní ruch: (základy)*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1569-4
- Jafari, J. *Encyclopedia of Tourism*. London and New York: Routledge, 2000. ISBN 0-415-15405-7
- Jarolímková, L. *Informatorium pro studenty oboru cestovní ruch*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1612-7
- Kraus, D. *Trvale udržitelný rozvoj cestovního ruchu*. (Diplomová práce) Brno: Masarykova univerzita, 2006
- Maagerø, E., Simonsen, B. *Norway: Society and Culture*. 2. vydání. Kristiansand: Portal Books, 2008. ISBN 978-82-92712-18-4
- Miljøverndepartementet (MD). *LOV 1957-06-28 nr 16: Lov om friluftslivet*. ISBN 82-504-1123-4
- [NOMF, 2008] Norwegian Ministry of Finance. *Norway's Strategy for Sustainable Development*. 04/2008. ISBN: 978-82-91092-65-2
- Walljasper, J. *133 Places Rated*. National Geographic Traveler. 11/12 2009, ročník 26, č. 8, s. 48-70, ISSN 0747-0932
- OECD. *Environmental performance reviews: Norway*. Paris: OECD Publications, 2001. ISBN 92-64-19654-4
- OECD. *Declaration on Green Growth*. Paris: 2009

[OECD, 2010a] *OECD Economic Surveys: Norway 2010*. Paris: OECD Publications, 2010. ISBN 978-92-64-07713-3

[OECD, 2010b] *OECD Economic Outlook No. 87., Summary of Projections*. Paris: OECD Publications, 05/2010

OECD territorial reviews: Norway. Paris: OECD Publications, 2007. ISBN 978-92-64-03801-1

Pásková, M., Zelenka, J. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky, 2002.

Rogers, Peter P. *Introduction to Sustainable Development*. London, GBR: Earthscan Publications, Limited, 2007.

Røed Larsen, E. *An Introductory Guide to the Economics of Sustainable Tourism*. Oslo: Statistics Norway, 2002.

Statistics Norway. *This is NORWAY. What the figures say*. Revised edition. Oslo: Statistics Norway, 2009. ISBN 978-82-537-7543-2

[UNWTO, 2008] UNEP, UNWTO. *Climate Change and Tourism: Responding to Global Challenges*. Madrid: UNWTO, 2008. ISBN: 978-92-844-1234-1 (UNWTO), ISBN: 978-92-807-2886-6 (UNEP)

Vågane, L. *Flere i hver bil? Status og potensial for endring av bilbelegget i Norge*. Oslo: Transportøkonomisk institutt, 12/2009. ISBN: 978-82-480-1032-6

Elektronické zdroje

BusinessInfo.cz. *Souhrnná teritoriální informace Norsko* [online]. 1.4.2010 [cit. 14.5.2010]. URL: <http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/norsko-2010-04-01.pdf>

[Innovasjon Norge, 2007]: Innovasjon Norge, National Geographic. *Geoturisme i lokalsamfunnet*. [online]. Oslo, 04/2007. [cit. 14.6.2010]. URL: www.innovasjonnorge.no/Reiseliv_fs/PDF/geoturisme%20brosjyre%20vag3.pdf

IISD. *The Sustainable Development Timeline*. 6. vydání [online]. 01/2010 [cit. 19.5.2010]. URL: www.iisd.org/pdf/2009/sd_timeline_2009.pdf

TIES Global Ecotourism Fact Sheet, Washington, 09/2006. URL: www.ecotourism.org/atf/cf/%7B82a87c8d-0b56-4149-8b0a-c4aaced1cd38%7D/TIES%20GLOBAL%20ECOTOURISM%20FACT%20SHEET.PDF

Lamark, L., Molstad, A. *God Turist* [online]. [cit. 22.6.2010]. URL: <http://www.grip.no/Reiseliv/GodTurist/intro.html>

Toll Customs. *Customs and regulations for travellers to and from Norway* [online]. [cit. 15.6.2010] URL: http://www.toll.no/templates_TAD/Article.aspx?id=195294&epslanguage=en

Internetové stránky

Avinor: www.avinor.no

BusinessInfo.cz : www.businessinfo.cz

Den Norske Turistforening (DNT): www.turistforeningen.no

Direktoratet for naturforvaltning (Ředitelství pro ochranu přírody): www.dirnat.no

Earth Summit 2012: www.earthsummit2012.org

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Geirangerfjord, Ålesund & Sunnmøre: www.visitalesund-geiranger.com

Global Sustainable Tourism Criteria (GSTC): www.sustainabletourismcriteria.org

IMF: www.imf.org

Klima- og forurensningsdirektoratet (dobrovolný odkup emisních povolenek):
<http://co2.klif.no/>

Kristiansand og Opplands Turistforening (KOT): www.kot.no

Lovdata (portál s přehledem norských zákonů): www.lovdata.no

Norge.cz: www.norge.cz

Norway.no: www.norway.no

Norway Post: www.norwaypost.no

Miljøstatus i Norge: www.miljostatus.no

OECD: www.oecd.org

OSN: www.un.org , www.osn.cz

Portál norské vlády: www.regjeringen.no

Statistics Norway (norský statistický úřad): www.ssb.no

Stiftelsen Miljøfyrtårn: www.miljofyrtarn.no

The International Ecotourism Society (TIES): www.ecotourism.org

Transportøkonomisk institutt: www.toi.no

UNEP: www.unep.org

UNEP, Division of Technology, Industry and Economics – Sustainable Consumption and Production Branch: www.unep.fr/scp

UNWTO: www.unwto.org

Views and News from Norway: www.newsinenglish.no

Velvyslanectví Norského království v ČR: www.noramb.cz

VisitNorway.com: www.visitnorway.com

WHO: www.who.int

Podniky s certifikací Ecotourism Norway k 06/2010:

Alaskan Husky Tours: www.huskytour.net

Turgleder: www.turgleder.com

Horská chata Bjåen Fjellstove: http://web.me.com/ragnhildbjaen/Bjåen_Fjellstove

Ekkerøy Feriehus: www.ekkeroy.net

Svalbard Villmarkssenter: www.svalbardvillmarkssenter.no

Spydspissen: www.spydspissen.no

Hardangervidda: www.fjellguiding.no

Kajakářské centrum Havnomaden: www.havnomaden.no/sider/okoturisme.html

Høve Støtt: www.hovestott.no

Matsafari: www.matsafari.no

Romsdal Aktiv: www.romsdalaktiv.com

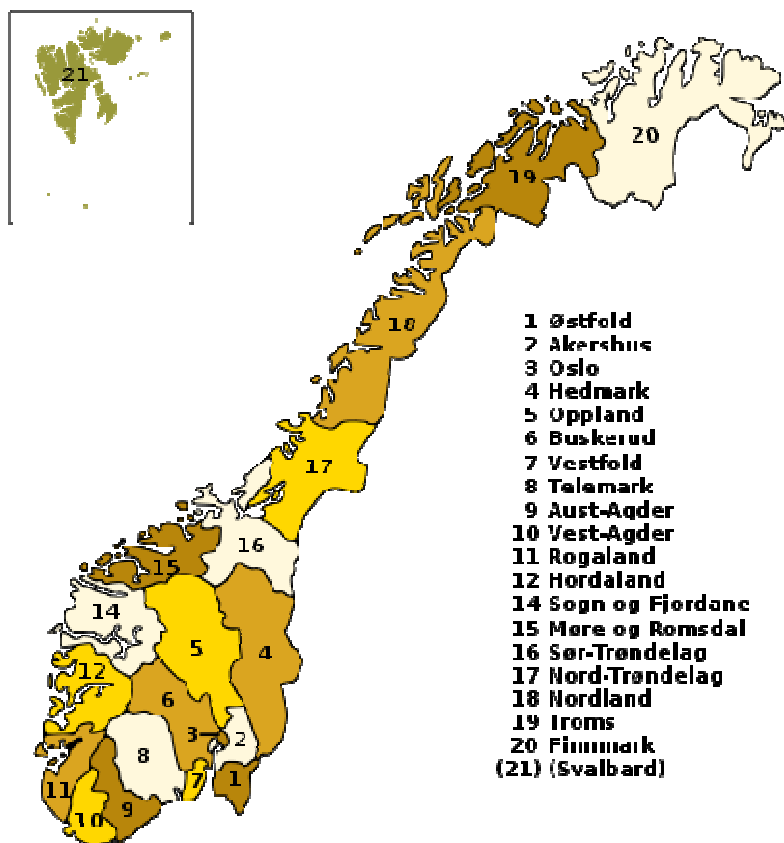
Seznam grafů

Graf 1 - Meziroční změna norského reálného HDP v porovnání s ekonomikami EU27 a USA	26
Graf 2 - Počet přenocování zahraničních návštěvníků v Norsku - dle národnosti (2009)	35
Graf 3 - Vybrané charakteristiky profilu států z pohledu návštěvníků.....	37
Graf 4 - Vývoj počtu aktivit DNT v letech 2006 až 2009 dle typu účastníků	48

Seznam příloh

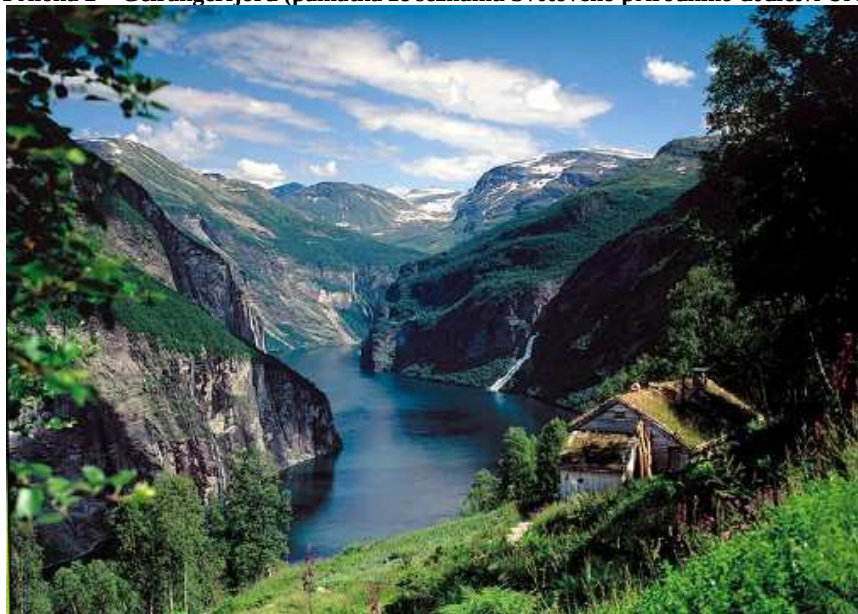
Příloha 1 – Samosprávní členění Norska.....	77
Příloha 2 – Geirangerfjord (památko ze seznamu Světového přírodního dědictví UNESCO), Norsko	77
Příloha 3 – Počet výjezdů Norů na dovolenou do zahraničí – nejnavštěvovanější destinace (2007, v tis.)	78
Příloha 4 – Počet výjezdů Norů na dovolenou do zahraničí – nejnavštěvovanější destinace (2009, v tis.)	78
Příloha 5 – Část mapy s přehledem stezek a ubytovacích zařízení organizace DNT	79
Příloha 6 – Rady pro pobyt v horách (DNT)	80
Příloha 7 – Vybrané ekologické certifikace	80
Příloha 8 - Podniky cestovního ruchu s certifikací Ecotourism Norway.....	81

Příloha 1 – Samosprávní členění Norska

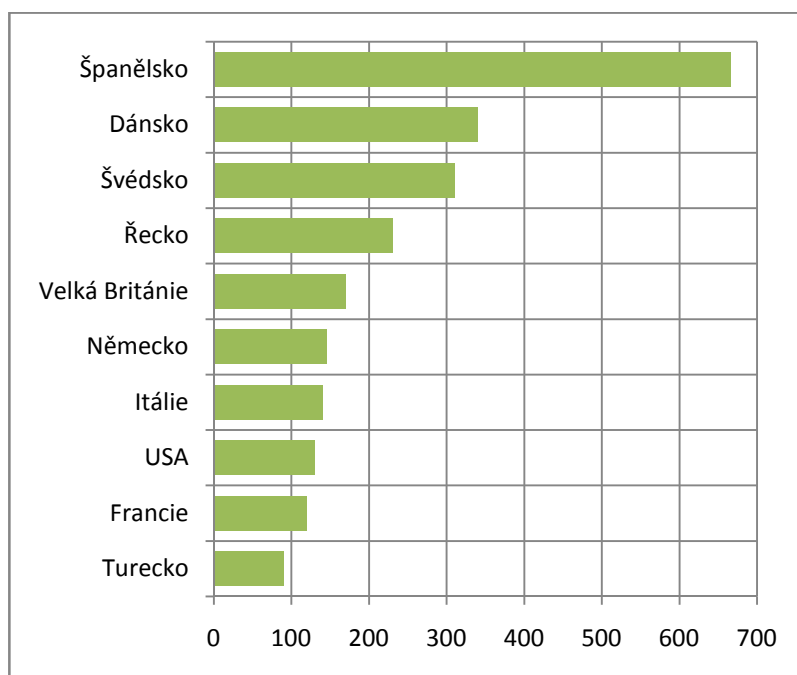
Zdroj: Norge.cz: www.norge.cz

Příloha 2 – Geirangerfjord (památko ze seznamu Světového přírodního dědictví UNESCO), Norsko

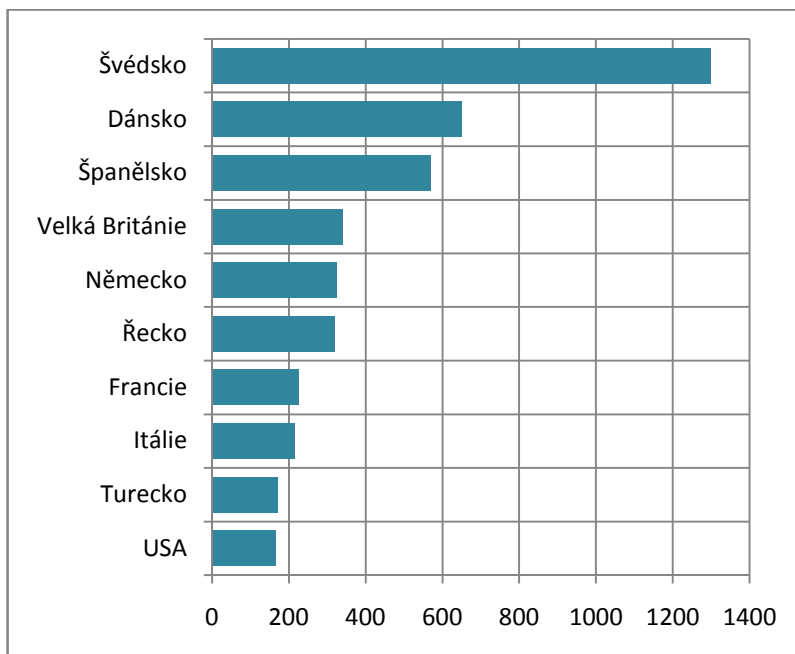
Autor: Per Eige (www.visitaletesund-geiranger.com)

Příloha 3 – Počet výjezdů Norů na dovolenou do zahraničí – nejnavštěvovanější destinace (2007, v tis.)

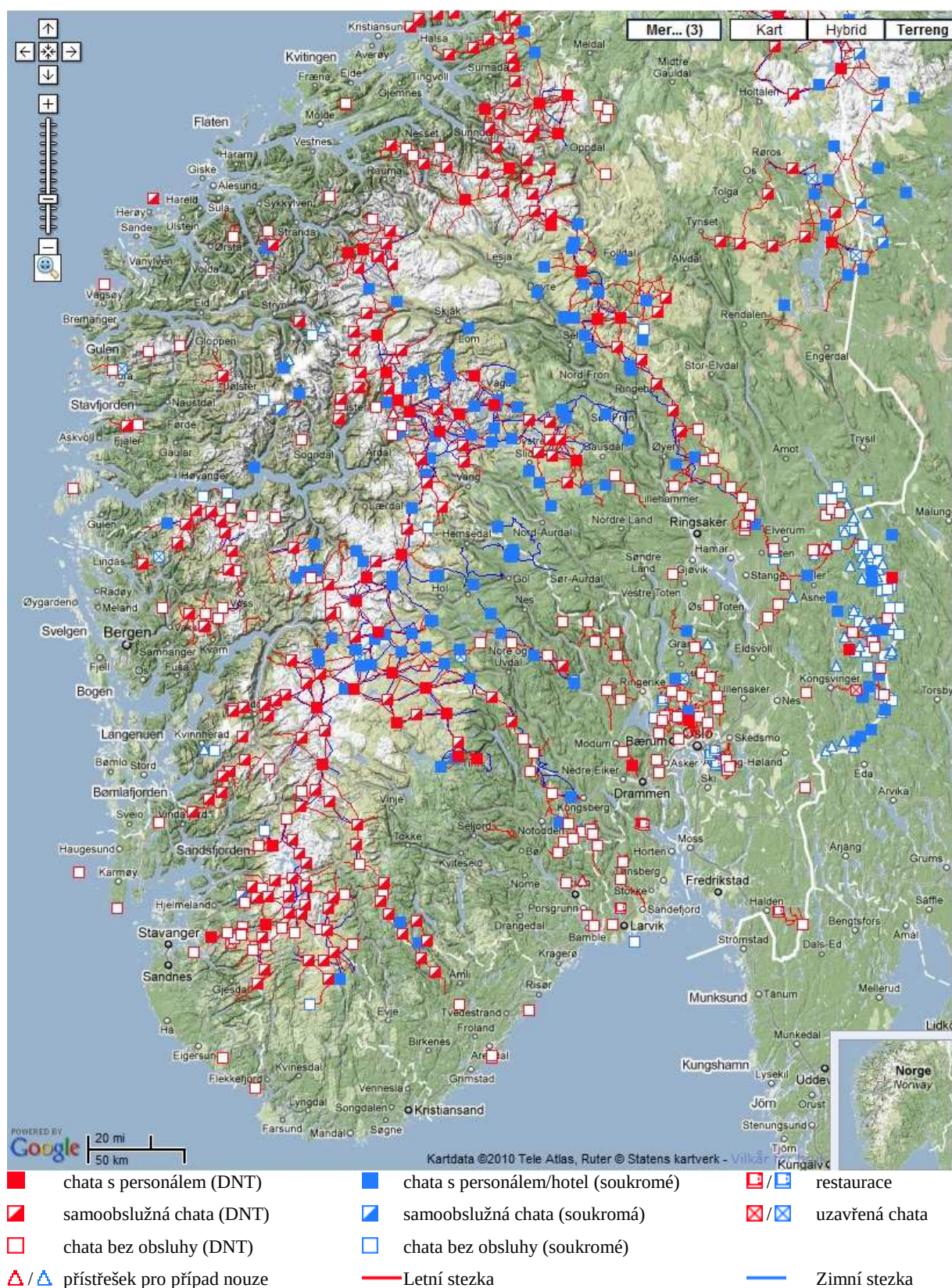
Zdroj: Statistics Norway (pozn.: dovolená = pobyt mimo bydliště min. se 4 přenocováními)

Příloha 4 – Počet výjezdů Norů na dovolenou do zahraničí – nejnavštěvovanější destinace (2009, v tis.)

Zdroj: Statistics Norway (pozn.: dovolená = pobyt mimo bydliště min. s 1 přenocováním)

Příloha 5 – Část mapy s přehledem stezek a ubytovacích zařízení organizace DNT

Zdroj: DNT

Příloha 6 – Rady pro pobyt v horách (DNT)

- Nevydávej se na cestu, pokud nejsi v kondici.
- Řekni někomu, kam jdeš.
- Respektuj předpověď počasí.
- Buď připraven/a na špatné počasí a nízké teploty i během krátkého výletu. Vždy si s sebou vezmi batoh a horskou výbavu.
- Naslouchej místním nebo zkušenějším.
- Používej mapu a kompas.
- Nechoď sám/sama. Přizpůsob tempo chůze nejslabšímu členovi skupiny.
- Vrať se včas. Rozumný ústup není žádná ostuda.
- Šetři své síly, nezapomeň pravidelně jíst a pít a postav si přístřeší ze sněhu, pokud je to nutné.¹⁰⁰

Příloha 7 – Vybrané ekologické certifikace

Norsk økoturisme /
Ecotourism Norway
(ekoznačka norského
ekoturismu)
www.ecotourismnorway.org

Miljøfyrtårn /
Ekologický maják
(norská ekoznačka)
www.miljofyrtarn.no

Severská labuť /
Nordic Swan
(ekoznačka
skandinávských zemí)
www.svanen.nu

Květina / EU Flower
(ekoznačka Evropské unie)
<http://ec.europa.eu/environment/ecolabel>

Modrá vlajka /
Blue Flag
(celosvětová ekoznačka pro
pláže a přístavy)
www.blueflag.org

EMAS
(evropská certifikace)
<http://ec.europa.eu/environment/emas>

ISO 14001
(celosvětová certifikace)
www.iso.org

¹⁰⁰DNT. *The Norwegian Mountain Code* [online]. Published 8.2.2008 [cit. 24.5.2010]. URL: http://www.turistforeningen.no/english/article.php?ar_id=7090&fo_id=3622

Příloha 8 - Podniky cestovního ruchu s certifikací Ecotourism Norway

Název podniku	Hlavní služby	Další služby	Poznámka
Alaskan Husky Tours (Střední Norsko)	jízda se psím spřežením	ubytování, aljašské pokrmy	Nabízí služby také pro velké skupiny o max. počtu 100 lidí.
Bjåen Fjellstove (Jižní Norsko)	ubytování	výpůjčka lodí, místní pokrmy, historie lokality	Webové stránky pouze v norštině.
Ekkerøy Feriehus (Severní Norsko)	ubytování	pozorování ptáků	Odkoupeny povolenky na neutralizaci emisí o objemu 1970 kg CO ₂ .
Hardangervidda (Východní Norsko)	turistika, průvodcovské služby, ubytování	tematicky zaměřené výlety (o bylinkách na vaření; o rostlinách a květinách; ekologicky- filosofický výlet - diskuze o přírodě, meditace, obnovení těla i duše v přírodě; rodinný výlet; výlety na přání), lyžování, výlety se sněžnicemi,	
Havnomaden (Severní Norsko)	vodní sporty, ubytování, obchod, restaurační zařízení	průvodcovské služby, workshopy o tradiční výrobě a opravě kajaků, kajakářské centrum	
Høve Støtt (Východní Norsko)	turistika, průvodcovské služby, ubytování,	jízda na speciálních odrážecích saních, festival „ledové hudby“ při prvním úplňku v roce (všechny hudební nástroje z ledu), výlety se sněžnicemi, lezení po ledovci a zamrzlém vodopádu, rybaření na ledu, pozorování sobů, jízda na koních	
Matsafari (Jižní Norsko)	strava, gurmánská turistika, průvodcovské služby, ubytování	výklad o historii a tradicích, kurzy vaření, turistické a firemní výlety, teambuildingové aktivity ve spolupráci s jednou z členských organizací Norského turistického spolu DNT	Webové stránky pouze v norštině.
Romsdal Aktiv (Západní Norsko)	vodní sporty	rafting, jízda na kajaků, kanoi, prohlídka jeskyní	Poblíž tzv. Trolí stezky.
Spydspissen (Východní Norsko)	jízda se psím spřežením, jízda na koni	historická prohlídka kulturní krajiny, jízda na saních tažených koňmi, jízda na kanoi, tradiční chytání ryb do sítí	Odkoupeny povolenky na neutralizaci emisí CO ₂ (neuvedeno kolik).
Svalbard Villmarkssenter (Špicberky)	jízda se psím spřežením, turistika	ubytování, lyžování, další sportovní aktivity v přírodě	Ocenění WWF "The Arctic Award of Linking Tourism and Conservation" (2002).
Turgleder (Východní Norsko)	turistika	pozorování vlků, výuka sjezdového lyžování, lyžařské výlety, rybaření (výuka muškaření), poznávání místní kultury	Odkoupeny povolenky v hodnotě 8200 kg CO ₂ . Firma provozuje fond na ochranu životního prostředí a kultury.